

HADITH

Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi
International Journal of Hadith Researches
المجلة الدولية لأبحاث الحديث

Aralık / December / ديسمير / 2022, 9: 50-95

Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi Müfredatı ve Lisansüstü Tezleri

The Islamic University of Madīna, Faculty of Ḥadīth Curriculum and Theses

الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة، كلية الحديث ومناهج دراسته والرسائل العليا العلمية

İbrahim Saylan

Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Osmaniye/Türkiye

Asst. Prof., Osmaniye Korkut Ata University, Faculty Of Theology, Osmaniye/Türkiye

isaylan@hotmail.com

ORCID: orcid.org/0000-0001-8462-8927

Makale Bilgisi | Article Information

Makalenin Türü | Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi | Received Date: 30.05.2022

Kabul Tarihi | Accepted Date: 28.11.2022

Yayın Tarihi | Published Date: 31.12.2022

Yayın Sezonu | Pub. Date Season: Aralık/December

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7496350>

Atıf/Citation / اقتباس : Saylan, İbrahim. "Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi Müfredatı ve Lisansüstü Tezleri". *HADITH* 9 (Aralık 2022), 50-95. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7496350>.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (**İbrahim Saylan**)

Yayıncı/Published by: Veysel Özdemir.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir / This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected / انتحال: تم فحص البحث بواسطة برنامج لأجل السرقة العلمية فلم يتم إيجاد أي سرقة علمية /

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hadith> | mail: hadith.researches@gmail.com

Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi Müfredatı ve Lisansüstü Tezleri*

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Saylan

Anahtar Kelimeler: Öz

Hadis
Medine İslam
Üniversitesi
Hadis Fakültesi
Ulûmu'l-Hadîs
Fıkhu's-Sünne

Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi, Nebvî sünneti korumak ve bu sahada akademik çalışmalara ev sahipliği yapmak amacıyla 1976 yılında kurulmuştur. Fakültede lisans, yüksek lisans ve doktora programları uygulanmaktadır. Lisans programı; ağırlıklı olarak hadis ilmi ve diğer İslamî ilimlerin yanı sıra bazı kültürel derslerin yer aldığı otuz yedi dersi ihtiva eden yüz yetmiş yedi krediden oluşmaktadır. Lisansüstü eğitimde fakülte; ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne olmak üzere iki ana bilim dalına ayrılmaktadır. Fıkhu's-sünne bölümünde on yedi dersten elli dört kredi, ulûmu'l-hadîs bölümünde ise yirmi bir dersten elli sekiz kredi alınarak dört ile sekiz dönem arasında tezin sunulmasıyla yüksek lisans programı sona ermektedir. Doktora programında ise on iki kredilik bir ders döneminden sonra teze başlanılmakta ve tez altı ile on dönemde tamamlanabilmektedir. Fakültenin iki bölümünde; hadis usûlü, ricâlü'l-hadîs, mu'cem, biyografi kitapları, cerh ve ta'dîl, ilelü'l-hadîs, tariklerin cem'i, etrâf, tahrîc, âlî isnad ve kırk hadis çalışmaları gibi hadis ilminin her bir dalında şimdiye kadar toplam 868 lisansüstü tez hazırlanmıştır. Ülkemizde muadili olmayan Hadis Fakültesi tecrübesini aktarmayı hedeflediğimiz bu çalışmada; fakültenin müfredatını tanıtır ve tez konularını üç başlık altında tasnif ederek araştırmacıların istifadesine sunmayı amaçlamaktayız.

The Islamic University of Madīna, Faculty of Ḥadīth Curriculum and Theses

Keywords:

Ḥadīth
The Islamic
University of Madīna
Faculty of Ḥadīth
ʿUlūm al-Ḥadīth
Fıqh al-Sunna

Abstract

The Islamic University of Madīna Faculty of Ḥadīth was established in 1976 in order to preserve the Prophetic Sunnah and to carry out academic studies in this field. The faculty offers undergraduate, masters and doctoral programs. Undergraduate program consists of one hundred and seventy-seven credits, comprising thirty-seven courses, mainly on the science of ḥadīth and other Islamic sciences, as well as some cultural courses. After the undergraduate program, the faculty is divided into main branches of science: ʿUlūm al-Ḥadīth and Fıqh al-Sunna. Fifty-four credits from seventeen courses in the Fıqh al-Sunna department and fifty-eight credits from twenty-one courses in the ʿulūm al-Ḥadīth department are taken and the master's program ends with the submission of the thesis within four to eight terms. In the doctoral program, the thesis is started after a 12-credit course period and the thesis can be completed in six to ten semesters. In two departments of the faculty, up to now, 868 theses have been submitted in each branch of ḥadīth such as ḥadīth methodology, riḍjāl al-ḥadīth, mu'ḍjam, biography books, al-Ḍjarḥ wa 'l-Ta'dīl, 'Ilāl al-ḥadīth, collection of tariq, aṭrāf, takhrīj, ʿālī isnād and forty ḥadīth studies. In this study, which we aim to convey the experience of the Faculty of Ḥadīth, which has no equivalent in our country. We aim to introduce the curriculum of the faculty and classify the thesis topics under three headings and present them to the use of researchers.

* Not: Medine'de ikamet ettiğimiz 2013-2018 yıllarında fakülteyle kurduğumuz temas ile edindiğimiz tecrübenin yanı sıra üniversitenin web sitesi, yönetmelik, kılavuz ve rehberlerinden istifade ederek oluşturduğumuz bu makale, 28-30 Mayıs 2021 tarihinde İslam Dünyasında Üniversiteler ve İslamî İlimler Uluslararası Sempozyumu'nda bazı bölümlerini sunduğumuz "Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi Müfredatı ve Tez Konuları" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek üretilmiştir.

Note: This article, which we created by making use of the experience we gained through contact with the faculty in the years 2013-2018 when we lived in Medina, as well as the university's website, regulations, guides and guides, was presented at the International Symposium on Universities in the Islamic World and Islamic Sciences on May 28-30, 2021. The content of the communiqué titled "Medina Islamic University, Faculty of Hadith Curriculum and Thesis Topics", some parts of which we have presented, has been developed and produced.

Extended Abstract

The Islamic University of Madīna, Faculty of Ḥadīth Curriculum and Theses

The Islamic University of Madīna started its educational activities in 1381/1961 to realize the educational goals of the state, and in 1975 it took its current form by radically changing the curriculum. In addition to higher education, some institutes and dār al-ḥadīth provide secondary and high school education within the university. The university, which initially aimed to provide only religious education, after 2012, within the framework of Saudi Arabia's "vision 2030" targets, has included subjects of engineering, science, computer and law faculties. With the addition of new faculties and the inclusion of English education in the program of some faculties, there has been a noticeable improvement in the education of the university.

The Faculty of Ḥadīth of the Islamic University was established in 1396/1976 to protect, serve and defend the prophetic Sunnah and to carry out academic studies in this field. Undergraduate, master's and doctoral programs are offered in the faculty. To enroll in the faculty, it is necessary to complete the four-term preparatory phase and to have memorized three juz' from the al-Ḥur'ān. Undergraduate program consists of twenty-five courses, mainly on the science of ḥadīth and other basic Islamic sciences, as well as some cultural courses. However, within the scope of the "vision 2030" targets, the program has been substantially updated. While some of the courses in the old program remained the same, some took new names, and some courses were divided and included in the program under different names. The most striking feature of the program is its emphasis on applied education. 37 courses are in the new program. There are a total of 177 credits, of which 160 hours are theoretical and 17 hours are applied. 19 of these courses consist of courses in the field of basic Islamic sciences other than the science of ḥadīth, cultural and personal development courses, which corresponds to 75 credits.

Between the undergraduate program of this faculty and the undergraduate programs of theology faculties in our country there is no significant difference in terms of course credits, hours and number of courses. In our country, in the faculties of Theology, "Ataturk's Principles and History of Revolution" and "Turkish Language" courses are taught, and in this university, the courses called "Qiyamun Islāmiyyah", "Manāhiju l-Baḥṯ" and "Tārikhu l-mamlakah" are compulsory. Most of the faculty courses consist of ḥadīth sciences and courses that fall under the scope of other Islamic sciences. There are almost no culture and formation courses in the curriculum of the faculty. Courses such as psychology of religion, sociology of religion and philosophy are not included in the program of the faculty of ḥadīth, nor are they in the programs of other faculties.

There is no preparatory class for students who are new to the faculty of ḥadīth. However, those whose mother tongue is not Arabic can enroll in the faculty after successfully completing the course given by the "Institute of Teaching Arabic to Foreigners". In this institute, which has a two-year education period, in addition to classical Arabic, a basic level of language training is provided for theology courses such as the al-Ḳurʿān, ʿaḳāʿid, ḥadīth, sīra and tafsīr. It is difficult to talk about a modern language education in this institute.

After the undergraduate program, the faculty is divided into two main branches of science: ʿUlūm al-ḥadīth and fiqh al-sunna. Seventeen with courses with fifty-four credit load are offered in the department of fiqh al-sunna. In the section of ʿUlūm al-ḥadīth, there are twenty-one courses with a credit load of fifty-eight. The duration of the education is four to eight semesters. In addition, after passing the required exam by memorizing five juz' from the al-Ḳurʿān, a master's degree is acquired by obtaining the degree of jayyid (80-85) in defense.

In the doctoral program, on the other hand, the thesis writing starts after completing the twelve credit courses in the first semester and the thesis has to be completed within six to ten semesters. Before proceeding to the thesis defense, the researchers must memorize at least ten parts (juz') from the al-Ḳurʿān, publish in the field of specialization, and qualify for the general exam.

The first graduates of faculty came out in the early eighties in the subjects of ḥadīth methodology, riḍjāl al- ḥadīth, muʿdjam, biography books, al-djarḥ wa 'l-taʿdīl, ʿIlāl al-ḥadīth, collection of tariq, aṭrāf, takhrīj, ʿālī isnād and forty ḥadīth studies. 868 postgraduate theses have been completed by the end of the 1442/2021 academic year. Investigative studies account for almost two-thirds of them. Although this figure sounds open to criticism, some of those theses are precious contribution to the field. In the recent theses, there has been a decrease in the research studies, and there has been an increase in the rate of studies on other subjects. In fact, as in the example of Harald Motzki, we see that a thesis is being studied on the orientalist's understanding of ḥadīth.

The variety of courses taught at the undergraduate level, as well as the combination of theory and practice in some courses, made the Faculty of Ḥadīth a superior centre in terms of Ḥadīth Studies. It is very difficult to distinguish between master's theses and doctoral theses in terms of subject, volume and content. Based on both the courses taken and the thesis studies, we can say that in general, faculty students are well-trained in takhrīj and taḥqīq. However, it is difficult to say whether the students are at the desired level in terms of pedagogical aspects and criticizing the issues.

As a result, in this study, undergraduate, master's and doctoral programs' curricula of the Faculty of Ḥadīth of the Islamic University have been introduced and the thesis topics have been grouped under three categories to identify the work of researchers.

ملخص موسع

الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة، كلية الحديث ومناهج دراسته والرسائل العليا العلمية

بدأت الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة نشاطها التعليمي في عام 1381 هـ / 1961 م من أجل تحقيق أهداف الدولة التربوية، واتخذت عام 1975 شكلها الحالي بتغيير مناهجها جذرياً. بالإضافة إلى التعليم العالي، هناك معاهد ودار الحديث التي توفر التعليم الثانوي والمتوسط داخل الجامعة. الجامعة، التي كانت تهدف في البداية إلى توفير التعليم الديني فقط، بعد عام 2012، في إطار أهداف "رؤية المملكة العربية السعودية 2030"؛ أسست كليات الهندسة والعلوم والحاسوب الآلي والأنظمة والدراسات القضائية. مع إضافة كليات جديدة وإدراج التعليم بلغة الإنجليزية في برنامج بعض الكليات، كان هناك تحسن ملحوظ في تعليم الجامعة.

تأسست كلية الحديث بالجامعة الإسلامية عام 1396/1976 لحماية السنة النبوية وخدمتها والدفاع عنها وإجراء الدراسات الأكاديمية في هذا المجال. يتم تنفيذ برامج البكالوريوس والدراسات العليا والدكتوراه في الكلية. من أجل الالتحاق بالكلية؛ من الضروري إكمال المرحلة التحضيرية المكونة من أربعة فصول بنجاح وحفظ ثلاثة أجزاء من القرآن. تم تطبيق برنامج البكالوريوس لسنوات عديدة؛ وتألفت من خمسة وعشرين درساً، خاصة في علم الحديث وغيره من العلوم الإسلامية الأساسية، بالإضافة إلى بعض الدروس الثقافية. ومع ذلك، في نطاق أهداف "رؤية 2030"، تم تحديث البرنامج بشكل كبير؛ بينما بقيت بعض الدروس في البرنامج القديم على حالها، وأخذ بعضها أسماء جديدة، وقسمت بعض الدروس وأدرجت في البرنامج بأسماء مختلفة. وأبرز ميزات البرنامج هي تركيزه على التدريب العملي. ويوجد في البرنامج الجديد 37 درساً؛ وإجمالي عدد الساعات المعتمدة 177، منها

160 ساعة نظرية و 17 ساعة تطبيقية/عملية. 19 من هذه الحصص تتكون من دروس في مجال العلوم الإسلامية

الأساسية غير علوم الحديث، ودروس التنمية الثقافية والشخصية، والتي تتوافق مع 75 ساعة.

لا توجد فروق ذات دلالة احصائية بين برنامج البكالوريوس في هذه الكلية والبرامج الجامعية لكليات الإلهيات في بلدنا؛ من حيث عدد الساعات المعتمدة وعدد الدروس. يتم في بلدنا، في كليات الإلهيات، تدريس "مبادئ أتاتورك وتاريخ الثورة" و "اللغة التركية وآدابها"، أما في هذه الجامعة تعدّ دروس القيم الإسلامية ومناهج البحث وتاريخ المملكة مواد إلزامية. تتكون معظم مقررات التدريس من علوم الحديث ودروس تدرج في نطاق العلوم الإسلامية الأخرى. لا تكاد توجد دروس ثقافية وتكوينية في مناهج الكلية ولا توجد دروس مثل علم النفس الديني وعلم الاجتماع الديني والفلسفة التي تدرس في كليتنا في برنامج كلية الحديث، ولا في برامج الكليات الأخرى.

ليس في كلية الحديث صف تحضيري للطلاب الجدد في كلية الحديث. ويتم مع ذلك، تسجيل الطلاب الأجانب في الكلية بعد نجاحهم في الدروس التي يأخذونها من "معهد تعليم اللغة العربية للأجانب". يتم في هذا المعهد الذي تبلغ مدته سنتين؛ بالإضافة إلى اللغة العربية، توفير مستوى أساسي من التدريب اللغوي لدروس علم الإلهيات مثل القرآن، والتوحيد، والحديث، والسيرة النبوية والتفسير. ومن الصعب القول بوجود مناهج حديث لتعليم اللغة في هذا المنهج.

بعد برنامج مرحلة البكالوريوس، ينقسم التعليم إلى قسمين أساسيين هما: علوم الحديث وفقه السنة. توجد في قسم الفقه والسنة سبعة عشر مادة وأربعة وخمسون ساعة معتمدة. في باب علم الحديث توجد إحدى وعشرون مادة وثمان وخمسون ساعة معتمدة. يتم إكمالها من خلال مدة تمتد من أربعة إلى ثمانية فصول دراسية.

بالإضافة إلى ذلك، يتم بعد اجتياز الامتحان ذي الصلة بحفظ خمسة أجزاء من القرآن، يتم الحصول على الشهادة بدرجة جيدة (80-85) في درجة الماجستير.

وفي برنامج الدكتوراه، تبدأ الرسالة بعد أن تتم دراسة اثنتي عشرة مادة معتمدة في فصل دراسي واحد ويمكن إكمال الرسالة في غضون ستة إلى عشرة فصول دراسية من خلال استيفاء الشروط اللازمة. قبل الشروع في مناقشة الرسالة يجب استيفاء بعض الشروط مثل حفظ ما لا يقل عن عشرة أجزاء من القرآن، ونشر ورقة في مجال التخصص، والنجاح في الامتحان الشامل.

لا تجرى الدراسات العليا تحت سقف المعاهد كما هو في تركيا. بل يتم من إجراؤه قبل من قبل عمادة الكليات تحت إدارة نائب العميد المسؤول عن برامج الدراسات العليا في برنامج الماجستير، يتم تقديم الدروس بانتظام في فصول تضم 12 شخصًا. من ناحية أخرى، يتم تنفيذ الدروس في برنامج الدكتوراه بالتشاور مع المعلم في فصل دراسي واحد.

قد تمت 868 الرسائل العلمية اعتباراً من نهاية العام الدراسي 2021/1442 بالكلية من كل فرع من فروع علم الحديث مثل؛ منهجية الحديث، رجال الحديث، المعجم، كتب السيرة الذاتية، الجرح والتعديل، علل الحديث، جمع الطرق، الأطراف، التخريج، الإسناد العالي والأربعين. تمثل الدراسات في مجال التحقيق ثلثي الأبحاث تقريباً. قد ينتقد كون الرسائل العلمية تشمل أعمال التحقيق بهذا المعدل. والمهم هنا هو محاولة الكشف عن الأعمال الهامة في هذا المجال. في الرسائل العلمية الأخيرة حدث انخفاض في الدراسات البحثية، وزاد المعدل عدد في الدراسات حول الموضوع. كما في مثال هارلد موتسكي، نرى أن الرسالة العلمية تناول فهم المستشرقين للحديث.

إن تنوع المقررات الدراسية التي يتم تدريسها في المرحلة الجامعية، فضلاً عن الجمع بين النظرية والتطبيق في بعض الدروس، جعل كلية الحديث الشريف مفيدة من حيث علم الحديث. من الصعب جداً التمييز بين رسائل الماجستير العلمية و بين رسائل الدكتوراه العلمية من حيث الموضوع والحجم والمحتوى. بالنظر إلى الدروس التي تم أخذها والرسائل العلمية، يمكننا القول بأن طلاب الكلية مدربين تدريباً جيداً في تخريج الأحاديث وتحقيق النصوص بشكل عام. ومع ذلك، من الصعب القول إن الطلاب في المستوى المطلوب من حيث الجوانب التربوية وانتقاد القضايا.

نتيجة لذلك، في هذه الدراسة؛ تم تقديم مناهج دورس البكالوريوس والدراسات العليا والدكتوراه لكلية الحديث في الجامعة الإسلامية وتم تجميع موضوعات الرسالة تحت ثلاثة عناوين لتسهيل عمل الباحثين الراغبين في الوصول إلى الرسائل العلمية.

الكلمات المفتاحية: الحديث، الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة، كلية الحديث، علوم الحديث، فقه

الحديث.

Giriş

Suudi Arabistan Krallığı, Abdülazîz b. Abdurrahman b. Faysal b. Suûd tarafından Arap Yarımadası'nın ortasında Riyad merkezli olarak 1351/1932 yılında kurulmuştur. Suudi Arabistan, 2.000.000 kilometrekarelik yüzölçümüyle Arap Yarımadası'nın beşte dördünü kaplamaktadır. Ülkenin batısında Kızıldeniz, doğusunda Basra Körfezi, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar, kuzeyinde Kuveyt, Irak ve Ürdün güneyinde ise Yemen ve Umman Sultanlığı bulunmaktadır.¹

Suudi Arabistan İslam şeriatı ile yönetilen bir devlettir. Zira anayasasında Kur'ân ve Sünnet'e dayalı tam egemen bir devlet olduğu, Kur'ân ve Sünnet'in devletin tüm sisteminde mutlak otorite olduğu, yönetimin İslam şeriatına uygun olarak adalet, istişare ve eşitliğe dayandığı, hâkimlerin davaları bu esasa göre karara bağladıkları sarih bir şekilde belirtilmiştir.²

Devletin en üst yasama merciinde Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyyeye yapılan vurgu, Suudi Arabistan devletinin eğitim-öğretim politikasını şekillendirmiştir. Eğitimin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi için "Vesîkatü Siyâseti't Ta'lim" (Eğitim Politikaları Belgesi) çıkarılmış, eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi için de bazı kurum ve kuruluşlar inşa edilmiştir.³

1. Medine İslam Üniversitesi

Medine İslam Üniversitesi 1381/1961 yılında devletin eğitime yönelik hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla eğitim-öğretim faaliyetine başlamış 1975 yılında ise köklü müfredat değişikliğine giderek bugünkü şeklini almıştır.⁴ Söz konusu kurum devletin ikinci sırada kurulan üniversitesi konumundadır.⁵ Burada sadece erkek öğrenciler eğitim görmekte olup tüm masrafları devlet tarafından karşılanmakta ve her kademedeki öğrenciye belli oranlarda burs tahsis edilmektedir.⁶

Dünya genelinde İslam'ın mesajını tebliğ etmeyi hedefleyen üniversite, kendisine şu amaçları belirlemiştir:

-İslam'ın ebedî mesajını üniversite eğitimi ve lisansüstü çalışmalar yoluyla dünyaya iletmek.

¹ <https://www.stats.gov.sa/ar/page/259> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

² *en-Nizâmu'l-Esâs li'l-Hukm fi'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye* md: 1.7.8 ve 48; http://hrlibrary.umn.edu/arabic/Saudi_Con.html (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

³ Yusuf Bahri Gündoğdu, "Suudi Arabistan Eğitim Sistemi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 139-154.

⁴ *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi'î*, 2; https://www.iu.edu.sa/site_Page/21485 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

⁵ bk. Gündoğdu, "Suudi Arabistan Eğitim Sistemi", 149.

⁶ Aylık olarak lisansüstü öğrencilerine 900, lisans 850, lise 375 ve ortaokul öğrencilerine 300 riyal burs verilmektedir. Ayrıca doktora tamamlandığında 4000, yüksek lisansta ise 3000; yıllık müraca'a (Kur'ân ve ezber metin tekrarı) yapıldığında 900; not ortalaması 90 ve üstü olduğunda 1000 riyal mükâfat verilmektedir. *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi'î*, 14-15.

-İslâmî ruhu aşılama, geliştirmek, birey ve toplumun hayatında derinleştirmek, Allah'a ibadette samimiyeti ve Resûlullah'a tam bağlılığı inşa etmek.

-İslâmî ilimler ve genel olarak İslam toplumunun ihtiyaç duyduğu diğer ilim dallarında bilimsel araştırmalar hazırlamak, farklı dillere tercüme ve yayın yapmak.

-Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen Müslüman öğrencileri eğitmek, İslam davetini yapacak yetkin nesiller ve İslâmî ilimlerde uzmanlaşmış bilim adamları yetiştirmek.

-Kur'ân ve Sünnet ışığında selef-i sâlihîn'in yöntemiyle Müslümanların problemlerini çözmek.

-İslam mirasını koruma, kollama, araştırma ve neşretme faaliyetlerini yerine getirmek.

-Dünyadaki üniversiteler ile bilimsel kurum ve kuruluşlarla ilmî ve kültürel bağlar kurmak.

Üniversite vizyonunu ise uluslararası düzeyde hem dinî hem ictimâî alanda örnek bir kurum olmak şeklinde açıklamıştır.⁷

Üniversitenin amaç ve vizyonuna bakıldığında, dış ülkelere kendi İslâmî anlayışını taşıyacak tebliğciler yetiştirmeyi hedeflediği ve bu uğurda maddi olanakları sonuna kadar kullanacağı görülmektedir. Her ne kadar üniversitenin amaçları içerisinde toplumun ihtiyaç duyduğu diğer ilim dallarında bilimsel araştırmalar yapmaktan söz edilse de uygulamada bu oldukça zayıf kalmıştır. Suudi Arabistan yönetimi 2012 yılından sonra "vizyon 2030" hedefleri belirlemiş buradan mülhem üniversite yönetimi de hayatın farklı alanlarına hitap eden fakülteler kurmuştur.

Üniversitenin akademik birimleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Üniversitenin Fakülte ve Enstitüleri⁸

كلية الشريعة İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi	كلية الهندسة Mühendislik Fakültesi	معهد تعليم اللغة العربية لغير الناطقين بها Yabancılara Arapça Öğretimi Enstitüsü
كلية الدعوة وأصول الدين Davet ve Usûluddîn Fakültesi	كلية الحاسب الآلي Bilgisayar Fakültesi	المعهد الثانوي Lise
كلية القرآن الكريم والدراسات الإسلامية Kur'ân-ı Kerim ve İslâmî Araştırmalar Fakültesi	كلية الأنظمة والدراسات القضائية ve Adlî Araştırmalar Fakültesi	المعهد المتوسط Orta Okul
كلية الحديث الشريف والدراسات الإسلامية Hadis ve İslâmî Araştırmalar Fakültesi	كلية العلوم Fen Fakültesi	دار الحديث المدنية Orta+Lise
كلية اللغة العربية Arap Dili Fakültesi	السنة الأولى المشتركة/السنة التحضيرية Hazırlık Yılı	دار الحديث المكية Orta+Lise

⁷ Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi'î, 2; https://www.iu.edu.sa/site_Page/21485 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

⁸ https://iu.edu.sa/site_Page/20251 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

Medine İslam Üniversitesi; dokuz fakülte, orta ve lise eğitimi veren enstitü ve daru'l-hadislerden meydana gelmektedir. Üniversite 2012 yılından sonra “vizyon 2030” hedefi kapsamında; mühendislik, bilim, bilgisayar ve hukuk fakültelerini bünyesine katmıştır.⁹ Üniversitenin 1434 öğretim üyesi ve 16150 öğrencisi bulunmaktadır.¹⁰

Üniversitenin bünyesinde orta ve lise eğitimi veren; el-Ma‘hedü'l-mutevessıt,¹¹ el-ma‘hedü’s-sâneviyye¹² ve dâru'l-hadisler vardır.¹³ Üniversiteye bağlı olan enstitüler ve dâru'l-hadisler dünyanın dört bir yanından gelen Müslüman çocuklarını İslamî ilimlerde ve kültürel alanda yetiştirmeyi ve dil becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedirler. 1398/1977 yılında “Enstitülerin Genel Yönetimi” adıyla bu enstitüleri yürüten bir birim kurulmuştur.¹⁴

Ortak hazırlık yılı; fen, mühendislik ve bilgisayar fakültelerinde okumak isteyen öğrencilerin akademik düzeylerini ve İngilizce dil becerilerini geliştirmek amacıyla açılmıştır. Bu fakültelere kayıt olmadan hazırlık aşamasını geçmek gerekmektedir.¹⁵ Hazırlık programında sadece dil becerileri bulunmamakta, bilgisayar, matematik, fen bilimleri ve kişisel gelişim gibi dersler sunulmakta, kurslar, eğitim seminerleri ve öğrenci aktiviteleri düzenlenmektedir.¹⁶

Üniversite bünyesinde Arapça Öğretim Enstitüsü mevcuttur. Bu enstitü, dışarıdan gelen öğrencilere Arapça öğretmek onları eğitim-öğretime hazır hale getirmeyi hedeflemektedir.¹⁷ İki yıl, dört dönem olarak devam eden enstitüde Arap dili öğretiminin yanında Kur’ân, akaid, hadis, siyer ve tefsir dersleri basit düzeyde okutulmaktadır.

⁹ <https://iu.edu.sa/site/26> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

¹⁰ <https://iu.edu.sa/index> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

¹¹ el-Ma‘hedü'l-mutevessıt: Enstitü 1386/1966 yılında kurulmuştur. Şimdiye kadar enstitüde okuyan öğrencilerin uyrukları seksen sekize ulaşmıştır. Bir yıl Arapça hazırlık eğitiminden sonra öğrenci, orta öğretim kurumuna katılmaya hak kazanır ve üç yıl okuduktan sonra mezun olur. Üniversite yönetimi, gerektiğinde öğrenciyi seviyesine uygun sınıfa yeleştirebilir. *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi‘î*, 8.

¹² el-Ma‘hedü’s-sâneviyye: Üniversitenin kuruluşundan beri bünyesinde genel lise eğitimi veren bir enstitüdür. Fakültelere öğrenci hazırlamak için üç yılda dinî ilimler, Arapça, İngilizce, tarih, coğrafya ve bilişsel dersler okunarak mezun olunmaktadır. *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi‘î*, 8.

¹³ Dâru'l-Hadisler: Kuruluşları (1357/1938) üniversitenin kuruluşundan öncedir. Başlangıçta farklı bir yapı içinde olan bu kuruluşlar 1384/1965 yılında üniversitenin bünyesine alınmıştır. Orta ve lise tahsilini veren mutevessıt ve sâneviyyeden daha yoğunlukta dinî tahsil veren, üç yılı orta ve üç yılı liseden oluşan çok uluslu ortaöğretim kurumlarıdır. *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi‘î*, 9.

¹⁴ Orta ve lise eğitimi veren bu dört (Medine ve Mekke daru'l-hadisleri, orta ve lise enstitüleri) kuruluşta 160 eğitimci çalışmakta ve 1124 öğrenci eğitim görmektedir. bk. <https://iu.edu.sa/site/51> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

¹⁵ https://iu.edu.sa/site_Page/22013 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

¹⁶ https://iu.edu.sa/site_Page/22015 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

¹⁷ *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi‘î*, 8.

Devlet destekli olan Medine İslam Üniversitesi, devletin dinî anlayışını dünyaya yaymayı hedefleyen, yalnız erkek öğrencilerin eğitim gördüğü ve bu anlamda Türkiye’de muadili olmayan bir üniversitedir. Uzun yıllar sadece dinî tahsilin yapıldığı bu kurumda, son yıllarda değişen şartlara göre fen ve teknoloji sahasında yeni fakülteler kurulmuştur.

2. Hadis ve İslamî Araştırmalar Fakültesi

Hadis Fakültesi 1396/1976’da nebevî sünneti korumak, savunmak ve ona hizmet etmek, bu sahada akademik çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuş ve aynı yıl eğitim-öğretime başlamıştır.¹⁸ Fakülte amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

-Sünnetin yaygınlaştırılmasına ve savunulmasına katkıda bulunmak ve bu sahada ihtisas sahibi kişiler yetiştirmek.

-Teknolojiyi en etkin şekilde kullanarak öğrencilerin bilimsel araştırma becerilerini geliştirmek.

-Bilimsel araştırmalarda öğretim üyelerinin katkısını artırmak.

-Öğretim üyelerinin yeteneklerini toplum hizmetinde kullanmak.

-İslam’ın savunduğu ahlak, ilke ve değerleri yerine getirmek için örnek şahsiyetler meydana getirmek.

-Hikmet ve itidal çerçevesinde İslam’a çağrılmak.

-Kalite standartlarına uygun, modern gelişmelere ayak uydurabilen bilimsel bir ortam elde etmek için çalışmak.¹⁹

Hadis Fakültesi yönetimi; dekan ve üç dekan yardımcısı, idarî müdür ile bunlara bağlı birimlerden oluşmaktadır. Dekan yardımcıları arasındaki görev dağılımı: Fakültenin eğitim-öğretim kalitesini artırmak için gerekli araç-gereçleri temin ederek fakülteyi geliştirme; yüksek lisans, doktora eğitimi, ilmî araştırmalar plan ve programlama; öğrenci kayıt, sınav, bilgilendirme, etkinlik ve fakülte meclisini oluşturma şeklinde paylaştırılmıştır.²⁰ Ayrıca fakültenin hedef ve amaçlarının gerçekleştirilmesi için çeşitli komisyonlar kurulmuştur. Bu komisyonlar şunlardır: Kalite ve Akademik Akreditasyon Komitesi, Öğrenci İşleri Komisyonu, Sınav İzleme Komitesi, Kayıt ve Devamsızlık Takip İşlemleri Komitesi, Etkinlik İzleme Komitesi, Rehberlik ve Danışma Kurulu.²¹

Fakülte iş ve işlemlerinin yürütülmesi için aşağıdaki “kılavuz ve yönetmelikler” hazırlanmıştır:

-Bilimsel tez araştırma ve hazırlama rehberi.

-Meslekî uygulama el kitabı.

¹⁸ *Delîlü't-Tâlibi'l-Câmi'i*, 6.

¹⁹ https://www.iu.edu.sa/site_Page/33681 (Erişim Tarihi: 15.04.2021).

²⁰ https://www.iu.edu.sa/site_Page/33685 (Erişim Tarihi: 6.04.2021).

²¹ https://iu.edu.sa/site_Page/33838 (Erişim Tarihi: 7.04.2021).

- Bilimsel danışman, gözetmen ve jüri rehberi.
 - Üniversite öğrencisinin el kitabı.
 - Öğrenci disiplin yönetmeliği.
 - Eğitim ve sınavlar yönetmeliği.
 - Öğrenci değerlendirme rehberi.
 - Değerlendirme süreçlerinin yürütülmesi ve takibi.
 - Üniversite öğrenci hakları, görevleri ve şikâyet prosedürleri yönetmeliği.²²
- İngilizce olan kılavuzlar:
- Öğrenci değerlendirme kılavuzu.
 - Meslekî uygulama kılavuzu.
 - Üniversite öğrenci rehberi.
 - Akademik Programlar Hazırlık Kılavuzu.²³

Fakültenin her bölüm lisans, yüksek lisans ve doktora aşamaları için ayrı ayrı kitapçıklar bastırarak gerekli bilgiler vermektedir. Bu kitapçıklarda fakültenin amaçları kısaca belirtildikten sonra bölümlerin amaç ve hedeflerine vurgu yapılarak programın temel konuları, programa katılmanın ve başarılı olmanın şartları, program dâhilinde karar verilen dersler ve içerikleri verilmiştir. Bütün bu kılavuz, rehberler ve yönetmelikler matbu olarak bulunmakla birlikte üniversitenin resmî web sitesinde pdf olarak da mevcuttur.

2.1. Lisans Programı

Lisans programına kayıt yapabilmek için dört dönemlik hazırlık aşamasını başarıyla tamamlamak ve Kur'ân-ı Kerim'den üç cüz ezberlemiş olmak gerekmektedir.

Hadis Fakültesi'nde 2018 yılına kadar uygulanan lisans ders programı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Lisans Eski Ders Çizelgesi²⁴

Dersin adı	1.dönem	2.dönem	3.dönem	4.dönem	5.dönem	6.dönem	7.dönem	8.dönem	Toplam
Kur'ân-ı Kerim	1	1	1	1	1	1	1	1	8
Tefsir				3	3	3	3	3	15
Hadis	3	3	4	4	4	4	4	4	30
Sünnet Kaynakları			3	3	3	3	3	3	18
Tedvînu's-Sünne	3								3

²² https://iu.edu.sa/site_Page/21840 (Erişim Tarihi: 08.04.2021).

²³ https://iu.edu.sa/site_Page/22432 (Erişim Tarihi: 09.04.2021).

²⁴ https://www.iu.edu.sa/site_Page/34410 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

Mekânetü's-Sünneti'n-Nebeviyye				2					2
Hadis Usûlü		3	4	3	4	4			18
Hadis Ravileri		4							4
el-Cerh ve't-Ta'dîl			2	2					4
el-Vad' ve'l-Veddâ'ûn								4	4
et-Tahrîc						3	3	3	9
Kâ'tü bahs						2			2
et-Tevhîd	3	4	4	4					15
Dinler ve Mezhepler						2			2
Siyer ve İslam Tarihi	3								3
Günümüz İslam Dünyası					1				1
Suudi Arabistan Tarihi			1						1
Davet Yöntemleri								1	1
Din Eğitimi		1							1
Öğretim Yöntemleri ve Uygulamalı Eğitim							2		2
Araştırma Yöntemleri	1								1
Fıkıh		3	3		3				9
Ferâiz							3		3
Fıkıh Usûlü	3								3
Nahiv	3	3			3		3		12
Sarf								2	2
Haftalık Ders Sayısı	8	8	8	8	8	8	8	8	
Haftalık Kredi Sayısı	20	22	22	22	22	22	22	21	173

Lisans programı; ağırlıklı olarak hadis ilmi ve diğer temel İslamî ilimlerin yanı sıra bazı kültürel derslerin de yer aldığı yirmi altı dersten meydana gelmektedir. Fakültede uygulanan lisans programından sekiz dönemde yüz yetmiş üç kredi tamamlanarak mezun olunmaktadır.

Suudi Arabistan yönetimi “vizyon 2030” kapsamında programda güncellemeler yapmış ve 16.8.1439 (02.05.2018) tarihinde yeni programın yayınlanmasıyla uzun yıllar uygulanan bu program yürürlükten kaldırılmıştır. Hadis Fakültesi'nin 2018-2019 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe giren lisans yeni ders programı Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Lisans Yeni Ders Çizelgesi²⁵

Derslerin ait olduğu bölümler	Dersin adı	1.dönem	2.dönem	3.dönem	4.dönem	5.dönem	6.dönem	7.dönem	8.dönem	Teorik	Toplam
Fıkhu's-Sünne	Medhal ila Hadîsi't-Tahlîf	2								2	2
	el-Hadîsü't-Tahlîf		4	4	4	4	4	4	3	27	27
	el-Hadîsu'l-Mevdû'î						4			4	4
	Kütübü Sünne			3	3	2	2	2		12	12
	Tarîhu Sünne	2								2	2
	Menâhîcu'l-Muhaddisîn		1+1							2	3
	Mekânetü's-Sünneti'n-Nebeviyye						2			2	2
	Kâ'tü bahsi fikhî's-sünne								1+	1	2
	ed-Delâil ve'-Şemâilu'n-Nebeviyye							2		2	2
Ulûmu'l-Hadîs	Medhal ila Ulûmi'l-Hadîs	2								2	2
	Mustalahu'l-Hadîs		4	2+1		2+1	3			13	15
	Ruvâtu'l-hadîs		1+1	1+1						4	6
	el-Cerh ve't-Ta'dîl				1+1	1+1				4	6
	el-Vad' ve'l-Veddâ'ün								1	1	1
	Tahrîcu'l-Hadîs					4+				4	8
	Usûlü Dirâseti'l-Esânîd						2+			2	4
	Kâ'tü Bahsi Ulûmi'l-Hadîs							1+		1	2
	et-Tekânitu fî Hidmeti's-Sünne						1+			1	2
el-Fıkh	Fıkh	3			3		2			8	8
	Ferâiz							1+1		2	3
Usûlü'l-Fıkh	Usûlü'l-Fıkh			2	2					4	4
	Kavâidu Fikhiyye							2		2	2
el-Akîde	et-Tevhîd	3		3	2	2				10	10
	el-Edyân ve'l-Firak							2		2	2
	el-Mezâhib ve't-Teyyârâtü'l-Mu'âsara								2	2	2
ed-Da'vetü	ed-Da'vet ve'l-Haseb							2	2	2	

²⁵ Delîlu Bernâmeci'l-Bekâlûriyûs fî Külliyyeti'l-Hadîs, 19-20; https://www.iu.edu.sa/site_Page/34410 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

	Kıyemun İslamiyye		2						2	2	
et-Terbiyetü'l-İslâmiyye	Menâhucu'l-Bahs			2					2	2	
et-Târîh	Târîhu'l- Memleke		2						2	2	
	es-Sîre							2	2	2	
el-Kırâ'ât	el-Kur'ânu'l-Kerîm Tilave ve Hıfz,	1	1	1	1	1	1	1	1	8	8
	et-Tecvîd	2								2	2
et-Tefsîr ve Ulûmu'l- Kur'ân	et-Tefsîr		2		3			3	2	10	10
	Ulûmü'l-Kur'ân	2								2	2
el-Luğâyât	et-Tahrîru'l-Arabiyye		2							2	2
	en-Nahiv	3	3	2						8	8
el-Edebu ve'l- Belâğa	el-Belâğa								2	2	2
Haftalık Ders Sayısı		9	9	9	9	7	9	9	9		
Haftalık	Teorik	20	22	22	22	18	21	19	16	160	
Toplam Kredi Sayısı	Teorik+Uygulama	20	24	24	23	24	24	21	17	177	

Yeni programda ders sayısı otuz yediye çıkmıştır. Eski programdaki bazı dersler aynı kalmış bazıları ise yeni isimler almıştır. Bazı dersler de bölünerek farklı adlarla programda yer almaya devam etmiştir. Bu programda sadece dört kredilik artışa rağmen ders sayısındaki çoğalma dikkat çekmektedir. Yeni programda uygulamalı eğitime ağırlık verilmiş ve derslerin hangi bölüme ait olduğu tabloda şematik olarak gösterilmiştir. Hadis Fakültesi bünyesinde bulunan fıkhu's-sünne ve kaynakları bölümüne ait 56 kredilik 9 ders; ulûmu'l-hadîs bölümünde ise 46 kredilik 9 ders bulunmakta ve bunlardan 14 saati uygulamalı olarak işlenmektedir.²⁶ Lisans düzeyinde derslerin işlenişi, ders kazanımları ve uygulamalı derslerle ilgili hususlar ayrıntılı bir şekilde program rehberinde belirtilmiştir.²⁷ Lisans düzeyinde planlanan kazanımlar, bunların gerçekleşme oranları ve memnuniyet düzeyleri ile ilgili raporlar hazırlanmıştır. Fakültenin lisans programı mezununun özellikleri adıyla sekiz sayfalık bir kitapçık yayımlanmıştır.²⁸

Kıyemun İslâmiyye, Menâhucu'l-Bahs ve Târîhu'l-Memleke dersleri bütün fakültelerde ortak olarak okutulmaktadır. Mezun olabilmek için iyi {جيد} ²⁹ seviyesinde not ortalamasını elde etmek gerekir.³⁰ Hadis Fakültesi'nde lisans eğitimi aynı şekildedir. Branşlaşma yüksek lisans ve doktora

²⁶ Delîlu Bernâmeçi'l-Bekâlûriyûs, 19-20.

²⁷ Delîlu Bernâmeçi'l-Bekâlûriyûs fi Külliyyeti'l-Hadîs, 1-65.

²⁸ Muvassıfâtü Hirrîci Bernâmeçi Bekâlûriyûs, 1-8; https://iu.edu.sa/site_Page/34567 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

²⁹ Not ortalaması 70 ve 75 arası demektir. bk. el-Lâihatü'l-Muvahhade, md. 40.

³⁰ el-Lâihatü'l-Muvahhade, md. 14.

programlarında vardır. Fakültenin başarıyla mezun olduğunda hadiste lisans, ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne bölümlerinde ise yüksek lisans ve doktora payesi verilmektedir.

Her iki programı karşılaştırdığımızda derslerin ait olduğu bilim dalları altında aktarıldığını görmekteyiz. Yeni programda pedagojik formasyon dersleri diyebileceğimiz Davet Yöntemleri, Din Eğitimi Öğretim Yöntemleri ve Uygulamalı Eğitim dersleri bulunmamaktadır. Derslerin uygulanmasına tam olarak vakıf olmasak da bu programla yapılan şeyin var olan derslerin bölünerek isim değişikliğine gidilmesinden öteye geçmediğini söyleyebiliriz. Lisans düzeyinde bütün öğrencilere aynı program uygulanmakta, seçmeli ders uygulaması bulunmamaktadır.

Ülkemizde her ne kadar bu fakültenin programını tam olarak uygulayan bir fakülte olmasa da bazı hususların daha iyi anlaşılması için Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 2017 müfredat programıyla genel olarak karşılaştırmak faydalı olabilir.³¹

	Marmara Üniv. İlahiyat Fak.	Medine İslam Üniv. Hadis Fak.
Devletin bütün üniversitelerde zorunlu tuttuğu dersler	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi: iki saat ve iki dönem, Türk Dili ve Edebiyatı: iki dönem ve iki saat	Kıyemun İslâmiyye: iki saat bir dönem Menâhicu'l-Bahs: iki saat bir dönem Târîhu'l- Memleke: iki saat bir dönem
Yabancı dil	İngilizce	yok
Seçmeli dersler durumu	Her sınıf için alınabilen seçmeli dersler bulunmaktadır.	Seçmeli ders uygulaması yoktur.
Pedagojik formasyon dersleri	Eğitim Bilimlerine Giriş, Rehberlik, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Öğretmenlik Meslek Etiği, Eğitimde Program Geliştirme, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Sınıf Yönetimi, Öğretim İlke ve Yöntemleri	Davet Yöntemleri, Din Eğitimi Öğretim Yöntemleri ve Uygulamalı Eğitim, Araştırma Yöntemleri. Bu dersler son değişiklikle kaldırılmıştır. Sadece "ed-Da'vet ve'l-Haseb" adıyla bir ders bulunmaktadır.

İslam Üniversitesi'nde Arapça hazırlık dersleri fakülte dışında ilgili enstitü tarafından verilmektedir. Hadis Fakültesi'nin meslekî anlamda çoğunluğu temel İslam bilimlerine dâhil edilebilecek yoğun bir ders yükü bulunmakta, bir nevi ihtisas kursu izlenimi vermektedir. Fakülte bünyesinde din psikolojisi, sosyolojisi ve pedagojik formasyon derslerinin olmaması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

³¹ <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/dosya/ilh/Bultendergi/2017%20mufredat.pdf> (Erişim Tarihi: 04.07.2022).

2.2. Yüksek Lisans Programı

Suudi Arabistan üniversiteleri, *el-Lâihatü'l-muvahhade li'd-dirâsâti'l-'ulyâ fi'l-câmi'ât* adlı 67 maddelik bir yönetmeliğe tâbidir. İlgili yönetmelikte; yükseköğretimin amaç ve hedefleri, kabul ve kayıt şartları, ders ve sınavların yürütülmesi, tezlerin hazırlanması ve yükseköğretimle ilgili birçok düzenleme yer almaktadır. Bütün bölümlerde adı geçen yönetmelik esastır. Ancak her bölüm bunların üzerine başka şartlar da getirebilmektedir.³²

Yüksek lisansa kayıt yapmanın genel ve özel şartları vardır. Genel şartlardan bazıları; başvuru sahibi vatandaş değilse resmî burslu olmalı, lisans diploması devlet üniversitelerinden veya devlet tarafından tanınan bir üniversiteden alınmış olmalı, giriş sınavında en az 65 puan alınmalı, başvuru gerekli belgeler ile birlikte elektronik kabul portal aracılığıyla yapılmalı,³³ lisans düzeyi pekiyi { ٤٤٤ }³⁴ derecesinde bitirilmiş olmalıdır.³⁵ Yüksek lisans için 30 ve doktora için 35 yaşın geçilmemesi gerekmektedir.³⁶ Hadis Fakültesi, yüksek lisans programı için öğrencinin Hadis Fakültesi'ni veya başka fakültelerin hadis bölümünü bitirmiş olmasını özel şart olarak talep etmektedir.³⁷ Alan dışı kayıtlar ancak mezun olduğu fakültenin tavsiyesi ve bu tavsiyeye yükseköğretim meclisinin onay vermesiyle mümkün olabilmektedir.³⁸

Yüksek lisans öğrencilerinin milliyetlerinin dengeli bir şekilde temsilini sağlamak için mevcut programların her uzmanlık dalında kabul edilen öğrenci sayısı, her milletten iki öğrenciyi geçemez. Her uzmanlık dalında kendi vatandaşlarının oranı da %15'in altına düşmemelidir.³⁹

Bir eğitim öğretim yılı iki dönem ve 25 haftadan az olamaz, buna kayıt ve sınav süreleri dâhil değildir.⁴⁰ Yüksek lisans ders dönemi dört dönemden az, sekiz dönemden fazla olamaz. Bu sürelere yaz dönemi dâhil değildir.⁴¹ Ders dönemini tamamlamak için sınavlardan yüzde yetmiş başarı elde edilmesi gerekir.⁴²

Fakülte, ulûmu'l-hadîs ile fikhu's-sünne ve kaynakları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu iki bölümün ortak alanlarının yanında kendilerine has uzmanlık alanları bulunmaktadır. Ulûmu'l-hadîs bölümünün; mustalahu'l-hadîs, rivâyetü'l-hadîs, el-cerh ve't- ta'dîl, el-vad' ve'l-veddâ'ün ve et-

³² *el-Lâihatü'l-muvahhade*,

³³ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md. 13.

³⁴ Not ortalaması 80 ve 85 arası demektir. bk. *el-Lâihatü'l-Muvahhade*, md. 40.

³⁵ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md. 15.

³⁶ *Delîlü't-Tâlib fi'd-Dirâsâti'l-'Ulya*, 10.

³⁷ *en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistr)*, 4-5.

³⁸ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md: 15. 16. 17.

³⁹ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md. 13.

⁴⁰ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md:35.

⁴¹ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md:36.

⁴² *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md:38.

tahrîc; fıkhu's-sünne bölümünün ise kütübü's-sünne, tedvînu's-sünne ve vekî'û's-sünne uzmanlık alanlarıdır. Lisans programında eski çizelgede bu belli değilken güncel olan çizelgede hangi dersin hangi bölüme ait olduğu şematik olarak belirlenmiştir.

Bölümler hakkında genel bilgiler ve derslerin hangi dönemde, nasıl işleneceğine dair ulûmu'l-hadîs bölümü için *Hadis İmleri Yüksek Lisans Programı Tanıtım Bülteni*;⁴³ fıkhu's-sünne bölümü için ise *Fıkhu's-Sünne Yüksek Lisans Programı Tanıtım Bülteni* adlı kitapçıklar bastırılmış⁴⁴ ve bölüm sitelerinde yayınlanmıştır. Ayrıca yükseköğretimin genel işleyişiyle ilgili araştırma projelerinin kuralları, istek ve şikâyet kuralları, tez yürütme kuralları, lisansüstü çalışma yürütme kuralları adlı yönetmeliklerde ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.⁴⁵ Doktora ve yüksek lisans derslerini doçent ve profesörler verebilmektedir. Ancak ihtiyaç duyulması halinde, bazı şartlara haiz doktor öğretim üyesi, yüksek lisans derslerini verebilmektedir.⁴⁶ Ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne bölümlerine ait en son ders programları Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Ulûmu'l-Hadîs Bölümü Yüksek Lisans Ders Çizelgesi⁴⁷

Dersler	Dönem	Ders saati
Menâhicü'l-Bahs	1	2
Sıyâgatü't-Tahrîc ve Teşcîru'l-Esânîd	1	2
Mustalahu'l-Hadîsi't-Tatbîkî	1	4
Mesâdiru Ulûmi'l-Hadîs	1	2
Dirâsât fî Mesâdiri's-Sünne	1	2
Kavâidu'n-Nakd ve Karâinü't-Tercîh	1	2
İlelü'l-Hadîs	2	4
el-Cerh ve't-Ta'dîl-1	2	4
Menâhicü Tahkîki'l-Mahtûtât	2	4
Dirâsât fî Merâtibi'r-Ruvât	2	2
Kavâ'idu fî fehmi's-Sünne	2	2
Nakdü'l-Esânîd	3	4
el-Cerh ve't-Ta'dîl-2	3	2
Dirâsât fî Şerhi'l-Hadîs	3	2
Muhtelefü'l-Hadîs ve Müşkilihi	3	2
Dirâsât fî Mukaddimât Istilâhiyye	3	2
Nakdü'l-Mutûn	4	2

⁴³ *en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır) fî Ulûmi'l-Hadîs*; https://iu.edu.sa/site_Page/165425 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

⁴⁴ *en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır) fî fıkhi's-Sünne ve Mesâdirihâ*; https://iu.edu.sa/site_Page/165425 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

⁴⁵ https://iu.edu.sa/site_Page/21342 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

⁴⁶ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md: 7.

⁴⁷ *en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır) fî Ulûmi'l-Hadîs*, 6.

Mesâilü'l-Hadîsiyye	4	2
ed-Difâ'u ani's-Sünne	4	2
el-İstişrâk ve Ulûmu'l-Hadîs	4	2
el-Meşrû'u'l-Bahsî	4	8
Toplam		58

Tablo 5: Fıkhu's-Sünne Bölümü Yüksek Lisans Ders Çizelgesi⁴⁸

Dersler	Dönem	Ders saati
Dirâsât fî Mesâdiri's-Sünne	1	4
Dirâsât fî Şerhi'l-Hadîs	1	4
Kavâ'idü fehmi's-Sünne	1	2
Menâhicü'l-Bahs	1	2
Sıyâgatü't-Tahrîc ve Teşcîru'l-Esânîd	1	2
Hadîs Tahlîli -1	2	4
Muhtelifü'l-Hadîs ve Müşkilihî	2	2
Mustalahu'l-Hadîsi't-Tatbîkî	2	2
Dirâsât fî'l-Cerh ve't-Ta'dîl	2	2
Mesânid Ulûmi'l-Hadîs	2	2
Hadîs Tahlîli -1	3	4
Mesânidü's-Sîreti'n-Nebeviyye ve Merviyyâtihâ	3	4
İlelü'l-Hadîs	3	4
Hadîs Mevdû'î	4	4
ed-Difâ'u ani's-Sünne	4	2
Tahkîku'l-Mahtûtât	4	2
el-Meşrû'u'l-Bahsî	4	8
Toplam		54

Fıkhu's-sünne bölümünde on yedi ders, elli dört kredi, ulûmu'l-hadîs bölümünde ise yirmi bir ders, elli sekiz kredi alınarak tezi en erken dört en geç sekiz dönemde tamamlamak gerekir.⁴⁹ Yine Kur'ân-ı Kerim'den beş cüz ezberleyerek ilgili sınavı geçtikten sonra⁵⁰ savunmada pekiyi derecesi alınarak⁵¹ yüksek lisans diploması almaya hak kazanılır.

Şartları yerine getirip mezun olan öğrenciler şu iş ve mesleklerde çalışma ehliyeti kazanmış olurlar:

-Üniversite öğretim görevlisi (Muhâdır).

⁴⁸ en-Neşretü't-Ta'rifiyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır) fî fikhî's-Sünne, 6.

⁴⁹ en-Neşretü't-Ta'rifiyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır), 6.

⁵⁰ el-Lâihatü'l-muvahhade, md. 15.

⁵¹ el-Lâihatü'l-muvahhade, md. 14. 15. ve 39.

- Din Uzmanı (Bâhisü şer'î).
- Din İşleri Başkanlığı'nda müezzin, imam, hatip ve vaiz.
- el-Emru bi'l-ma'rûf ve nehyü ani'l-münker komisyon üyesi.
- Din eğitimi öğretmeni.⁵²

Her iki bölümün ders çizelgesinde ortak derslerin yanı sıra farklı alan dersleri bulunmaktadır. Bu alan dersleri ulûmu'l-hadîs bölümünde sened, fıkhu's-sünne bölümünde ise metin merkezlidir. Programda “nakd” ve “menhec” adlı dersler bulunmaktadır. Tenkit ve metot diyebileceğimiz bu derslerde öğretilen hususlar, bunun ne derecede tezlerde uygulandığı hususu bu çalışmanın boyutunu aşacağı için başka bir çalışmayla bu soruya cevap aranabilir.

2.3. Doktora Programı

Doktora programlarında da yüksek lisansta olduğu gibi her bir bölüme ait özel derslerle birlikte ortak dersler bulunmaktadır. Bir dönem için 12 kredilik ders alınmak suretiyle tez aşamasına geçilmektedir. Tez konusu ders döneminde iken belirlenerek ilgili bölümün resmî web sitesinde yayınlanmaktadır. Ders dönemi bir dönemde bitirilebileceği gibi bu süre on döneme kadar uzatılabilir. Bu sürelere yaz dönemi dâhil değildir.⁵³

2019 yılında yenilenen ulûmu'l-hadîs ders programı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Ulûmu'l-Hadis Bölümü Doktora Ders Çizelgesi⁵⁴

Dersler	Dönem	Ders saati
Menhecü'n-nakd 'inde'l-Muhaddisîn	1	4
Dirâsât Mukaddime fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl	1	4
Kadâyâ el-Hadîsiyye	1	2
Dirâsât fi Fıkhi's-Sünne	1	2
er-Risâle/Tez	2	58
Toplam		70

⁵² en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistr), 9.

⁵³ el-Lâihatü'l-muvahhade, md:36.

⁵⁴ en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye (ed-Duktûra fi Ulûmi'l-Hadîs, 7.

2020 yılında yenilenen fıkhu's-sünne ders programı Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Fıkhu's-Sünne Bölümü Doktora Ders Çizelgesi⁵⁵

Dersler	Dönem	Ders saati
Dirâsât fî Fıkhî's-Sünne	1	4
Menhecü'n-nakd 'inde'l-Muhaddisîn	1	4
Kadâyâ el-Hadîsiyye	1	4
er-Risâle/Tez	2	58
Toplam		70

Bazı dersler farklı olsa da her iki bölümde 12 kredilik ders alınarak tez çalışmasıyla birlikte yetmiş kredi tamamlanmış olur.

Doktora programından mezun olabilmek için;

-Akademik derslerden geçer not alıp tezin tamamlanması.

-Öğrenci için tamamlama çalışmasına karar verildiği takdirde tamamlayıcı derslerden geçer not alınması.

-Öğrencinin kapsamlı doktora sınavı aşamasını geçmesi.

-Üniversitenin tez savunmasına izin vermesi.

-Öğrencinin uzmanlık alanında yayınlanmış veya kabul edilmiş bir bildiriye tez savunmasından önce yayınlaması.

-Lisansüstü çalışmalar konseyinin belirlediği başka şartlar varsa yerine getirilmesi.⁵⁶

-Tez savunmasının altı ile on dönem aralığında yapılması.⁵⁷

-Savunmada en az pekiyi derecesinin alınması.⁵⁸

-Kur'ân-ı Kerim sınavında en az on cüz ezberlenerek sınavın geçilmesi gerekmektedir.⁵⁹

Şartları yerine getirip mezun olan öğrenciler şu iş ve mesleklerde çalışma ehliyetini kazanmış olurlar:

-Üniversitede öğretim üyesi.

-Din uzmanı.

-Din İşleri Başkanlığı'nda müezzin, imam, hatip ve vaiz.

-el-Emru bi'l-ma'rûf ve nehyü ani'l-münker komisyon üyesi.

⁵⁵ en-Neşretu't-Ta'rifiyye li Bernâmecî'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye (ed-Duktûra) fî fikhî's-Sünne, 7.

⁵⁶ en-Neşretu't-Ta'rifiyye li Bernâmecî'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye (ed-Duktûra), 5.

⁵⁷ en-Neşretu't-Ta'rifiyye li Bernâmecî'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye (ed-Duktûra), 5.

⁵⁸ el-Lâihatü'l-muvahhade, md:39.

⁵⁹ el-Lâihatü'l-muvahhade, md. 15.

-Din eğitimi öğretmeni.⁶⁰

Ülkemizdeki hadis doktora programında dersler iki dönemde işlenirken Hadis Fakültesi'nde bir dönem devam etmektedir. Fakültenin her iki bölümünde doktora dersleri bir ders dışında aynıdır. Lisansüstü (dirâsâtü'l-‘ulya) eğitiminden sorumlu dekan yardımcısı doktora derslerini takip etme talebimize karşılık, doktora programında derslerin düzenli bir şekilde işlenmediğini, hoca ile görüşme şeklinde ilerlediğini dile getirmişti.⁶¹

3. Medine İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi Tezler Kataloğu⁶²

Hadis Fakültesi bünyesinde 1442/2021 yılı itibarıyla ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne bölümlerinde; hadis usûlü, ricâlü'l-hadîs, mu‘cem, biyografi kitapları, cerh ve ta‘dîl, ilelü'l-hadîs, tariklerin cem‘i, etrâf, tahrîc, âlî isnad ve kırk hadis çalışmaları gibi hadis ilminin her bir dalında yapılan toplam 868 lisansüstü tez, ülkemizdeki araştırmacıların daha rahat ulaşabilmeleri için eser tahkîki,⁶³ konu ve şahıs merkezli çalışmalar olmak üzere üç grupta incelenmiştir.

3.1. Eser Tahkîk Çalışmaları

Bu başlıkta ele alınan eserler sadece tahkîk edilmemiş, aynı oranda olmasa da tahrîc edilmiş ve eserlere hadis ilminin diğer araştırma teknikleri uygulanmıştır.

1. *el-İlzâmât ve't-Tetebbu‘*, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer ed-Dârekutnî (öl. 385/995). {Y*}
2. *el-Künâ ve'l-Esmâ*, Müslim b. el-Haccâc (öl. 261/875). {Y}
3. *Telhîşu Kitâbi'l-‘İleli'l-mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye*, ez-Zehbî (öl. 748/1348). {Y}
4. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr (eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ)* İbn Sa‘d (öl. 230/845). [Medine halkının el-yazması bölümü, üçüncü tabakadan altıncı tabakaya kadar.] {Y}
5. *Ṭabaḳâtü'l-muḥaddîşîn bi-İşfahân ve'l-vâridîne ‘aleyhâ*, Ebü’s-Şeyh el-Ensârî (öl. 369/979). {Y}

⁶⁰ *en-Neşretu't-Ta‘rifîyye li Bernâmecî'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye*, 8.

⁶¹ Bize fakülte hakkında bilgi aktaran ve fakülteyle ilgili bazı el kitapları veren, uzun zaman lisansüstü kısmından sorumlu dekan yardımcılığı görevini yerine getiren ve fakültenin 2021 yılında dekanı olan Prof. Dr. Ömer b. Muslih el-Hüseynî. <https://iu.edu.sa/site/20> (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

⁶² *Delîlü'r-Rasâili'l-İlmiyyeti'l-Münâkaşe fi Külliyyeti'l-Hadîsi's-Şerîf* (Medine: İslam Üniversitesi 1441/2020), 1-127; https://www.iu.edu.sa/site_Page/155299 (Erişim Tarihi: 25.04.2021).

⁶³ “Tahkîk, İslam medeniyetine ait her hangi bir yazma eseri, ulaşılabilen tüm nüshalarını değerlendirerek/muḳâbele müellifin kaleminden çıkan metne en yakın bir şekilde tek bir metin ortaya koyma ve bu ana metnin dayandığı kaynakları, ayet, hadis ve şiir gibi alıntılarını/iktibas tespit ederek günümüze kazandırma eylemidir.” Harun Bekiroğlu, “Yazma Eserlerden Kodikoloji’ye: Tahkike Giriş”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/2 (2019), 864.

* Y=Yüksek lisans Tezi, D= Doktora Tezi; Bazı eserleri hem yüksek lisans hem de doktora öğrencisi tarafından çalışılmıştır. Bu durumda Y ve D birlikte gösterilmiştir. Konu birden fazla kişi tarafından çalışılmışsa önlerine rakamlar verilerek belirtilmiştir.

6. *es-Sâbiḫ ve'l-lâhiḫ fi tebâ'udi mâ beyne vefâti râviyeyn 'an şeyhin vâhid*, Hatîb el-Bağdâdî (öl. 463/1071). {Y}
7. *İrşâdü tullâbi'l-ḥakâ'ik ilâ ma'rifeti süneni ḥayri'l-ḥalâ'ik*. en-Nevevî (öl. 676/1277). {Y}
8. *en-Nüket 'alâ Muḳaddimeti İbni's-Şalâh*. Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî (öl. 794/1392). [İlk 80 varak]{Y}
9. *en-Nüketü'l-Vefiyye bimâ fi şerhi'l-Elfiyye*, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbevî el-Bikâî (öl. 885/1480) [iki ciltlik eser] {2Y}
10. *el-Bahr ellezî Zehara fi şerhi'l-Elfiyyeti'l-eser*, Celâluddîn es-Suyûtî (öl. 911/1505). [Eser biri fihrist dört cilt olarak basılmış ve Şamile programında bulunmaktadır.] {2Y}
11. *el-Bedrü'l-münîr fi tahrîci eḥâdîsi's-Şerhi'l-kebîr*, Siracuddin Ebû Hafs Ömer b. Ali İbnü'l-Mülakkın (öl. 804/1401). [Eser 9 cilttir.] {13Y, 1D}
12. *el-Fethu's-semâvî bi(fi)-tahrîci eḥâdîsi Tefsîri'l-Ḳâdı'l-Beydâvî*, Abdurraûf Münâvî (öl. 1031/1622). {Y}
13. *el-Vuḳûf 'ala'l-Mevkûf*, Ömer b. Bedr b. Saîd el-Mevsilî (öl. 622/1225). {Y}
14. *İthâfü'l-ḥiyere bi-zevâ'idil-mesânîdil-aşere*, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr el-Bûsîrî (öl. 840/1436). [Eser dokuz cilttir.] {5Y, 4D}
15. *et-Teheccüd ve kıyâmü'l-leyl*, İbn Ebi'd-Dünyâ (öl. 281/894).{Y}
16. *et-Târîhu'l-kebîr/Târîhu İbn Ebî Hayseme*, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr en-Nesâî (öl. 279/892-93). [Dört cilt olarak basılmış ve Şamile programında bulunmaktadır.] {4Y}
17. *Kitâbu'l-Fayşal fi ilmi'l-hadîs/el-Fayşal fi müştebehi'n-nisbe*, Ebû Bekr Zeynüddîn Muhammed b. Mûsâ b. Osmân b. Hâzîm el-Hâzîmî el-Hemedânî (öl. 584/1188). [Hemze ve ba bölümleri, eser iki cilttir.] {Y}
18. *İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl fi esmâ'r-ricâl*, Alâüddîn Moğultay b. Kılıç (öl. 762/1361). [Moğultay b. Kılıç, Mizzî'nin eserini tamamlamak amacıyla hemen her biyografiye müdahale ederek on dört cilt hacmindeki *İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl*'i kaleme almıştır.⁶⁴] {2Y,3D}
19. *el-Müsnedü'l-muḥrec 'alâ kitâbi Müslim b. el-Ḥaccâc, (Müstaḥrecü Ebî 'Avâne)* Ebû Avâne Ya'kûb b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyînî (öl. 316/929). [Eser bu adla İslam Üniversitesi tarafından 20 cilt olarak basılmıştır. Şamile programında da vardır.] {9Y, 3D}
20. *el-İmân ila etrâfi'l-Muvatta'*, Ebü'l-Abbâs ed-Dânî el-Endelusî (öl. 532/1138). [Şamile programında bu iki öğrencinin tahkîkiyle mevcuttur.] {2Y}

⁶⁴ bk. M. Yaşar Kandemir, "Kemâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/223.

21. *Kitâbü (Ma‘rifeti)’l-mecrûhîn mine’l-muḥaddisîn ve’d-ḍu‘afâ’ ve’l-metrûkîn*, İbn Hibbân (öl. 354/965). {3Y}
22. *İntihâbu’s-Silefi min usûl*, Ebû Tahir Sadreddin Ahmed b. Muhammed es-Silefi (öl. 576/1180). {2Y}
23. *Tekmiletü şerhi’t-Tirmizî*, Ebü’l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn el-İrâkî (öl. 806/1404). {7Y, 8D}
24. *el-Câmi‘ li-mâ fi’l-musannefâti’l-cevâmi‘ min esmâi’s-sahâbeti’l-a‘lâm uli’l-fadli ve’l-ahlâm*. Ebû Musa er-Ru‘aynî (öl. 632/1234). {2Y, 3D}
25. *et-Tenbîh ‘ale’l-elfâzi’lletî vaḳa‘a ḫaṭa’ fi naklihâ ev zabihâ ev tefsîrihâ fi Kitâbi’l-Ġarîbeyn*, İbn Nâsır es-Selâmî (öl. 550/1155). [Şamile programında 441 sayfa olarak bu tahkikle mevcuttur.] {2Y}
26. *el-Fevâ’idü’l-müntehabe min Usûl*, mesmû‘âti’ş-şeyh Ebî Muhammed el-Mahledî (öl. 389/999), revâyeti Ebî Hâmid eş-Şurûtî ve intihâbi Ebî Amr el-Buhayrî. [Dördüncü cüzden altıncı cüzün sonuna kadar] {Y}
27. *Fevâ’idü (Cevâhirü)’l-muntekî li-zevâ’idi’l-Beyhakî*, Ebü’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr el-Bûsîrî. {6Y, 1D}
28. *el-Fevâ’idü’l-Muntekâtu’s-sihâh ve’l-garâib li Ebî Kâsım el-Henâ‘î* (öl. 459/1067). Ebî Muhammed Abdulazîz en-Nahsebî. {2Y, 1D}
29. *el-Ġarâ’ibü’l-mülteḳaṭa min Müsnedi’l-Firdevs*, İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449). {8Y, 1D}
30. *el-Muġnî ‘an ḫamli’l-esfâr fi’l-esfâr fi taḫrîci mâ fi’l-İhyâ’i mine’l-aḫbâr*, Zeynüddîn el-İrâkî, {21Y}
31. *el-‘İlelü’l-vâride fi’l-eḫâdîsi’n-nebeviyye*, ed-Dârekutnî. {3Y, 5D}
32. *el-Maḳâsidü’l-ḫasene fi beyâni keşîrin mine’l-eḫâdîsi’l-müştehire ‘ale’l-elsine*, Muhammed b. Abdurrahmân es-Sehâvî, (öl. 902/1497). {5Y}
33. *el-Eṭrâf (el-İṭrâf) bi-evhâmi’l-eṭrâf*, İbnü’l-İrâkî (öl. 826/1423). {Y}
34. *Menhecü zevi’n-nazar bi-şerhi manzûmeti ‘ilmi’l-eşer*, Mahfûz b. Abdillâh et-Termesî el-Mekkî (öl. 1920). [Süyûtî’nin hadis usulüne dair eserinin geniş bir şerhi olup Endonezya’da pesantrenlerde (geleneksel eğitim kurumları) hâlâ okutulmaktadır.⁶⁵] {2Y}
35. *Beyânü ḫaṭa’i men aḫṭa’e ‘ale’ş-Şâfi‘î*. Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî (öl. 458/1066). [Şamile programında bulunmaktadır.] {Y}
36. *Ġâyetü’s-sûl fi ḫaşâ’işi’r-Rasûl*, İbnü’l-Mülakkın. [Şamile programında vardır] {Y}
37. *Tahrîmu’n-nerd ve’ş-şatranc ve’l-melâhî*, Ebû Bekir Muhammed b. el-Hüseyn el-Âcurrî (öl. 360/971). [Şamile programında bulunmaktadır.] {Y}

⁶⁵ bk. İsmail Hakkı Göksoy, “Mahfûz b. Abdillâh et-Termesî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/335-336.

38. *İşbâtü ‘azâbi’l-ğabr (ve su‘âli’l-melekeyn)*, Beyhakî. {Y}
39. *Nüzhetü’l-ıhuffâz*, Ebû Mûsâ Muhammed b. Ömer el-Medîni (öl. 581/1185) [Müsel sel hadise dair telif edilen ilk eserdir.⁶⁶] {Y}
40. *et-Tergîb fi fezâ‘ili’l-a‘mâl ve şevâbi zâlik*. Ebû Hafs Ömer b. Ahmed el-Bağdâdî İbn Şâhin (öl. 385/996). {Y}
41. *el-İşâr bi-ma‘rifeti ruvâti’l-Âşâr*. İbn Hacer. {Y}
42. *Kitâbü’z-Zühed*, Ebû Süfyân Vekî‘ b. el-Cerrâh b. Melîh er-Ruâsî (öl. 197/812) [Abdullah b. Abdilcabbâr el-Ferîvâî tarafında yapılan bu tahkîk çalışması, Medine’de basılmıştır ve Şamile programında da bulunmaktadır.] {Y}
43. *İrşâdü’l-fakîh ilâ ma‘rifeti edilleti’t-Tenbîh*. Ebû’l-Fidâ’ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr (öl. 774/1373). {4Y}
44. *el-Merâsîl*, Süleymân b. Eş‘as es-Sicistânî Ebû Dâvûd (öl. 275/889), Abdullah b. Musâ‘id ez-Zehrânî, tarafından yapılan bu tahkîk çalışması Riyad’da basılmıştır ve Şamile programında da bulunmaktadır. {Y}
45. *Kifâyetü’l-mustağni‘ fi edilleti’l-Muğni‘*. Cemâlüddîn Yûsuf b. Muhammed el-Merdâvî (öl. 769/1367) (Kitâbü’t-Tahâret) {Y}
46. *Fedâ‘ilü’l-evkât*. Beyhakî. {Y}
47. *el-Muvatta‘ü’ş-şagîr*, İbn Vehb (öl. 197/813). {Y}
48. *el-Keşfli-müşkili’ş-Şahîhayn*, Ebû’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (öl. 597/1201). {2Y}
49. *el-Emâlî*, Ebû’l-Kâsım Abdulmelik b. Bîşrân (öl. 430/1039). [İkinci cüzden beşinci cüzün sonuna kadar.] {Y}
50. *el-Fevâ‘idü’l-müntehabe eş-şihâh ve’l-ğarâ‘ib*, Ebû’l-Kâsım Yusuf b. Muhammed el-Mehravânî (öl. 469/1077). [Kitabın bir başka adı Mehrevâniyyât’tır. Su‘ûd b. İd b. Umeyr b. Âmir tarafından yapılan bu çalışma Medîne’de İslam Üniversitesi tarafından basılmış ve Şamile programında bulunmaktadır.] {Y}
51. *el-Ahkâmü’l-kebîr*, İbn Kesîr. [K. mesâcidden k. İstikbâlin sonuna kadar] {Y}
52. *Kitâbü’l-esmâ‘ ve’l-künâ*. Ebû Ahmed Hâkim el-Kebîr (öl. 378/988). [Yusuf b. Muhammed ed-Dahîl tarafından Medine’de neşredilmiştir ve Şamile programında vardır.] {2Y,D}
53. *Teysîrü’l-yüsrâ şerhu’l-Müctebâ mine’s-süneni’l-kübrâ*, Abdurrahman b. Ahmed el-Behkelî (öl. 1248/1832). {21Y}
54. *Lübbü’l-ezhâr fi şerhi’l-envâr*, Ali b. Muhammed el-Kalesâdî (öl. 891/1486). {2Y}

⁶⁶ bk. M. Ali Sönmez, “Ebû Mûsâ Muhammed b. Ömer el-Medîni”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/192.

55. *el-Beyân ve't-ta'rîf fi esbâbi vurûdi'l-hadisi's-şerîf*, İbn Hamza el-Huseynî (öl. 1120/1708). {4Y}
56. *el-Kevkebül-münîr bi-şerhi'l-câmi'i's-şagîr*, Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Alî el-Alkamî (öl. 969/1561-62). {19Y}
57. *el-Ezhâr şerhu'l-Meşâbih*, Yusuf el-Erdebîlî (öl. 779/1377). {17Y}
58. *el-Erba'în fi fadli'd-duâi ve'd-dâ'in*, Ebü'l-Hasen Şerefüddîn Alî b. el-Mufaddal b. Alî el-Makdisî (öl. 611/1214). {Y}
59. *İrşâdü's-sârî li-şerhi Şahîhi'l-Buhârî*, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî (öl. 923/1517). {65Y}
60. *İhkâmü'l-aḥkâm şerhu 'Umdeti'l-aḥkâm*. Takiyuddîn Ebü'l-Feth Muhammed b. Ali İbn Dakîki'l-İd, (öl. 702/1302). {4Y}
61. *el-Fevâ'id/el-Ġaylâniyyât*, Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah eş-Şafi'î (öl. 354/965). {D}
62. *el-Mu'teber fi tahrîci eḥâdi'si'l-Minhâc ve'l-muḥtaşar*, ez-Zerkeşî. {D}
63. *Câmi'u'l-mesânîd ve's-süneni'l-hâdî li-aḳvâmi's-senen*, İbn Kesîr. {3D}
64. *Mu'cemu Ebî Bekr el-İsmâîlî* (öl. 371/981). [Ziyad Muhammed Mansûr tarafından tahrir edilen bu eser Medine'de üç cilt olarak basılmıştır. Şamile programında bulunmaktadır.] {D}
65. *el-Fevâ'id mine'l-müstahrec 'alâ saḫîhi Müslim li's-Serrâc*,⁶⁷ Muhammed b. İshâk es-Serrâc es-Sekafî (öl. 313/925). {D}
66. *Ma'rifetu's-sahâbe*, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî (öl. 430/1038). [Baştan peltek se harfine kadar.]. {D}
67. *el-Faşl li'l-vaşl el-müddrec fi'n-naḳl*, Hatîb el-Bağdâdî. {D}
68. *Mecma'u'l-baḫreyn fi zevâ'idil-Mu'cemeyn*, Ebü'l-Hasen Nûruddîn Alî b. Ebî Bekr el-Heysemî (öl. 807/1405). {8D}⁶⁸

⁶⁷ Horasanlı muhaddis Zâhir, herhangi bir tertip gözetmeden Serrâc'ın 2746 rivayetini toplamış ve eser Kahire'de basılmıştır. Eseri neşr eden Ekrem es-Sindî bu adla İslam Üniversitesi'nde doktora tezi olarak tahkik edilip yayımlanan eserin farklı bir çalışma olduğunu ve bu adın niçin verildiğini anlamadığını zikretmiştir. bk. Erdinç Ahatlı, "Muhammed b. İshâk b. İbrâhîm es-Serrâc", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/570.

⁶⁸ İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi'nde 26.11.2015 tarihli sabah oturumunda bu eserin üzerinde yapılan sekiz tahkik çalışmasından biri olan Süleyman b. Muhammed en-Nisyân adlı doktora öğrencisi tarafından hazırlanan tez savunmasına izleyici olarak katıldık. Ulûmu'l-hadîs bölümünde hazırlanan bu tezin savunmasına; öğrencinin danışman hocası, biri Riyad Melik Suud Üniversitesi'nden diğeri de yine Medine'den olmak üzere üç jüri katıldı. Tez savunması 08.30'da başladı. İlk olarak öğrenci iki cilt olarak hazırlamış olduğu tezin özetini on dakikada sundu. Savunmaya Riyad Melik Suud Üniversitesi'nden katılan jüri üyesi Prof. Dr. Ali b. Abdillâh es-Sayah önce genel bir değerlendirmede bulundu. es-Sayah, tahkiklerin maalesef üniversitelerimizde gereğinden fazla olduğunu ve artık başka konulara yönelmek gerektiğini söyledikten sonra tezi beğendiğini ancak tezin bazı kusurlarının olduğunu ifade etti. Şamile programından

69. *Muhtaşarı'l-aḥkâm (Müstahrecü't-Ṭûsî 'alâ Câmî'i't-Tirmizî)*, Ebû Ali Hasan b. Ali b. Nasr et-Tûsî. {D}
70. *el-Müsne'dü'l-müstahrec 'alâ Şaḥîḥi Müslim*, Ebû Nuaym. {3D}
71. *Meşîhatu'l-Bağdâd*, Ebû Tahir es-Silefî. [Baştan 150. levhaya kadar]. {D}
72. *el-Emâli'l-erba'în fi a'mâli'l-mütteḥîn*, Ebû Saîd Salâhuddîn Halîl b. Keykeldî Hafız Alâî (öl. 761/1359). {2D}
73. *Fazlü'l-ḥayl*, Ebû Muhammed Şerefüddîn Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâtî (öl. 705/1306). {D}
74. *es-Sünen*, Dârekutnî. {12D}
75. *el-Câmî'u'l-müsne'd*, Ebû Hafs Ömer b. Muhammed b. Büceyr el-Hemedânî (öl. 311/923). {D}
76. *Şerhu me'âni'l-âsâr*, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî (öl. 321/933). {18D}
77. *el-Mü'tenif fi tekmileti'l-Muhtelif ve'l-mü'telif (el-Mü'telif ve'l-muhtelif)*. Hatîb el-Bağdâdî (öl. 463/1071). {3D}
78. *Târîḥu'l-Medîneti'l-münevvere*, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî İbn Şebbe (öl. 262/876). {6D}
79. *Dürretü't-Tâc fi fevâidi'l-hâc*, Ebû'l-Alâ el-Hemedânî (öl. 569/1173). {2D}
80. *el-Ḥavâşî (Ta'lik) 'alâ Süneni'l-hâfîz İbn Mâce*. Sıbt İbnü'l-Acemî/Burhâneddin el-Halebî (öl. 841/1438). {2D}

yararlanılması gerektiğini ancak tamamen ona dayanmanın da yanlış olduğunu, en azından pdf'si olan kaynaklara karşılaştırmalı olarak bakılması gerektiğini söyledi. Bu yönüyle Medine'deki araştırmacıların daha şanslı olduğunu zira Şamile programının merkezini burada olduğunu ifade etti. Elbânî'ye çokça atıfta bulunduğu ancak bu sahada daha başkalarının da var olduğunu, çalışmada sadece Câmî'atu'l-İslâm'ın görüldüğünü, bunun dışındakilerin göz ardı edildiğini zikretti. Bu genel değerlendirmeden sonra es-Sayah, tezi baştan başlayarak daha önce tespit ettiği hataları öğrenciye sayfaları tek tek söyleyerek düzeltmede bulundu. Bu düzeltmelerin bazılarının ebu ebi gibi yazılış ve gramer hataları olduğunu söyledi. es-Sayah hataların bir kısmının öğrencinin sadece Şamile programıyla iktifa etmesinden kaynaklandığına örnekler vererek uyarılar yaptı. Tezin biraz aceleye getirildiğini söyleyerek maddi hatalarının yanı sıra tezin tertibindeki hatalardan bahsetti. es-Sayah, bazı problemlili bölümleri okuyarak tez yazım kurallarına bakılmadığını, cümle kuruluşlarında garipliklerin olduğunu, cümlede zamirin olmamasından kaynaklanan sorunlar olduğunu söyledi ve öğrenciye cümleleri yavaş yavaş oku uyarısında bulundu. Çok tekrara düşüldüğünü, gereğinden fazla hadis aktarıldığını ve tezle ilgili bazı hususlara yeterince bakılmadığını ifade etti. Misafir jüri üyesinin değerlendirmesi bir saat yirmi dakika sürdü. İkinci jüri üyesi Muslih b. Cezâ el-Hârisî tez savunmasına saat 10:00'da başladı ve hızlı bir değerlendirme yapacağını söyledi. Daha önce hazırladığı metinden özetleyerek genel bir değerlendirmede bulundu. Daha sonra sayfa sayfa hatalara işaret ederek değerlendirmesini saat 11:00'de bitirdi. Danışman hocanın değerlendirmesinden sonra jüri üyeleri başka bir odaya geçerek 13 dakikalık bir değerlendirme toplantısı yaptı ve danışman hoca, tezin alî derecede kabul edildiğini açıkladı. Saat 12: 00 sularında biten tez savunması, herkese açık orta büyüklükte bir anfide gerçekleşti. Katılımcılar kapıda ikramlarla karşılandı ve ikramlar savunma esnasında da devam etti. Normal dersler devam ettiği için katılım fazla değildi.

81. *el-Mağşadü'l-^{alâ} (a^{alâ}) fi zevâ'idî Ebî Ya^{alâ} el-Mevşilî*, Heysemî. [Kitabın başından Hz. Peygamber'in kabrinin ziyaret etme adabına kadar.] {D}

82. *Mesâvi'l-aḥlâk ve mezmûmühâ*, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerrî el-Harâitî (öl. 327/939). {D}

83. *Kitâbü'l-Ba^ç ve'n-nüşûr*, Beyhakî. {D}

84. *er-Rü'yetü li'd-Dârekutnî*. {D}

85. *Men ravâ 'an ebîhi 'an ceddih*, Kâsım b. Kutluboğ (öl. 879/1474). {D}

86. *Muvâfaqatü'l-ḥubri'l-ḥaber fi tahrîci eḥâdîsi'l-Muḥtaşar*. İbn Hacer. {D}

87. *el-Müntehab min Zevâ'idî Müsnedi'l-Bezzâr 'ale'l-Kütübi's-Sitte ve müsnedi Aḥmed*, İbn Hacer. {D}

88. *Rüsûlu'l-aḥbâr fi mensûhi'l-aḥbâr*, Burhânüddîn Ebû İshâk İbrâhîm b. Ömer el-Ca'berî (öl. 732/1332). {D}

89. *Buğyetü'l-bâḥiṣ 'an zevâ'idî Müsnedi'l-Hâriṣ*, Heysemî. {D}

90. *el-Mu'cem*, İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî (öl. 381/991). {D}

91. *Mişbâhu'z-zücâce fi zevâ'idî İbn Mâce*, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr el-Bûsîrî (öl. 840/1436). {4D}

92. *Tesdîdü'l-kavs fi tertîbi Müsnedi'l-Firdevs*, İbn Hacer. [Birinci cüzden 700 hadis tahkîk edilmiştir.] {D}

93. *Kitâbü'l-Mu'cem*, Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî (öl. 341/952). [Altı cüz] {D}

94. *en-Nefḥu'ş-şezî şerḥu Süneni't-Tirmizî*, İbn Seyyidinnâs el-Ya'amerî (öl. 734/1334). [Birinci cüz] {D}

95. *eş-Şeze'l-feyyâḥ min 'Ulûmi İbni'ş-Şalâḥ*, Burhâneddin el-Ebnâsî (öl. 802/1400). {D}

96. *Meğâni'l-aḥyâr fi ricâli Me'âni'l-âşâr*, Bedrüddîn el-Aynî (öl. 855/1451). {D}

97. *Şerhu Müsnedi's-Şafi'î*, Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî (öl. 623/1226). {4D}

98. *el-Le'âli'l-maşnû'a fi'l-aḥbâri (eḥâdîsi)'l-mevzû'a*, Suyûtî. {4D}

99. *Tehzîbü't-Tehzîb*, İbn Hacer. {15Y}

100. *et-Tedvîn fi zikri ehli'l-ilmî bi-Ḳazvîn*, er-Râfiî (öl. 623/1226). {6Y}

101. *ed-Dirâye fi tahrîci eḥâdîsi'l-Hidâye*, İbn Hacer. {4Y}

102. *el-Câmi' li-aḥlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'*, Hatîb el-Bağdâdî. {4Y}

103. *Levâmi'u'l-Envâr fi şerhi saḥâihi'l-Ehbâr*, Şemsuddin Muhammed b. Muhammed el-Mevsilî (öl. 774/1372). [Kitabın başından lam harfinin sonuna kadar.] {4Y}

104. *eḍ-Ḍu'afâ'ü'l-kebîr*. Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî (öl. 322/934). {4Y}

105. *et-Tekaşşî li-ḥadîsi'l-Muvaṭṭa' ve şüyûḥi'l-İmâm Mâlik*, İbn Abdilberr en-Nemerî (öl. 463/1071). {Y}

106. *Ma'rifetü 'ulûmi'l-(uşûli'l-) hadîs*, el-Hâkim en-Nîsâbü'rî (öl. 405/1014). {Y}
107. *el-İlmâ' ilâ ma'rifeti uşûli'r-rivâye ve takyîdi's-semâ'*, Ebü'l-Fadl el-Yahsubî Kâdî İyâd (öl. 544/1149). {Y}
108. *el-Fevâ'idü'l-müntehabe eş-şihâh ve'l-ğarâ'ib*, rivâyetu Ebi'l-Ferec Humud b. el-Hasan el-Kisâî, (öl. 460/1068). Tahric: Hatîb el-Bağdâdî. {D}
109. *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir*, İbn Hacer el-Heytemî (öl. 974/1567). {4D}
110. *Müstahrec Mustahrec ala Şahîhi'l-Buhârî*, Ebû Nuaym. {2D}
111. *et-Tahkîk fi ehâdisi't-Ta'lik*, İbnü'l-Cevzî. {3D}
112. *es-Sikât*, İbn Hibbân. [Siretu'n-nebeviyye bölümü] {3D}
113. *Kitâbü'l-Cerh ve't-ta'dil*. İbn Ebî Hâtim er-Râzî (öl. 327/938). [Bir bölümü] {D}
114. *el-İstizkârü'l-Câmî' li-mezâhibi fuğahâ'i'l-emşâr ve 'ulemâ'i'l-aqtâr fimâ tezâmmenehü'l-Muvaţta' min me'âni'r-re'y ve'l-âsâr*, İbn Abdilberr. {11D}
115. *Gayetü'l-ihkâm fi ehâdisi'l-ahkâm (el-Ahkâmü'l-kübrâ)*, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdillâh Muhibbüddîn et-Taberî (öl. 694/1295). {23D}
116. *Suâlâtü Ebî Ubeyd el-Âcurî Ebâ Dâvûd es-Sicistânî*, [Üçüncü cüzü müellifin eseriyle birlikte] {2Y}
117. *Târîhu mevlidi'l-'ulemâ' ve fefeyâtihim*, İbn Zeber er-Rabâî (öl. 379/989). [Abdullah b. Ahmed b. Süleyman tarafından tahkîk edilen bu eser iki cilt şeklinde basılmıştır. Şamile programında bulunmaktadır.] {Y}
118. *el-Menhecû's-sevî ve'l-menhelü'r-revî fi't-tıbbi'n-nebevî (et-Tıbbü'n-nebevî)*, Celâlüddîn es-Suyûtî. [Eseri Hasan Muhammed Makbûlî el-Ehdel Beyrut'ta (1986) yayımlamıştır.] {Y}
119. *Haşâ'îşu 'Alî b. Ebî Tâlib*, Nesâî (öl. 303/915). [Ahmed Mîrîn el-Belûşî tarafında yapılan bu tahkîk çalışması basılmıştır ve Şamile programında bulunmaktadır.] {Y}
120. *el-Fevâ'idü'l-'avâlî el-müntekât el-Ma'rûf bi's-Şeşâfiyyât*, Ebû Abdillâh er-Reîs Kâsım b. Fazl b. Ahmed es-Sekafî (öl. 489/1096), Ebû Tahir es-Silefî (öl. 576/1180) rivayetleri. {Y}
121. *et-Tenkîh fi ehâdisi't-ta'lik*, İbn Abdilhâdî (öl. 744/1343). [Kitabu's-siyamdan eserin sonuna kadar] {D}
122. *en-Nüketü'z-zırâf 'ale'l-Etrâf (el-İ'tirâf bi-evhâmi'l-Etrâf)*, İbn Hacer. [Urve b. Zübeyr'in hadisinden kitabın sonuna kadar] {D}
123. *el-İktifâ fi Tenkîh Kitâbi'd-Du'âfa*, Alâüddîn Moğultay b. Kılıç (öl. 762/1361). {Y}
124. *el-Emâlî fi Âsâri's-Sahâbe*, Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (öl. 211/826). {Y}
- 125- *Cüzün fihi mine'l-Fevâ'id*, Kâdî Ebü'l-Hüseyn Abdülbaki b. Kâni' b. Mezrûk (öl. 351/962). {2Y}
126. *Ravnaku'l-Elfâz*, Sibt İbn Hacer Cemalüddin Yusuf b. Şahin (öl. 899/1494). {Y}

127. *Şerhu'l-Elfiye fi ilmi'l-hadîs*, Zeynüddîn el-İrâkî. {Y}
128. *Şerhu't-Tirmizî*, Zeynüddîn el-İrâkî. {2Y}
129. *Şerhu's-şemâilî'l-Muhammediyye li't-Tirmizî*, Nesîmuddin Muhammed b. Cemal. {D}
130. *Şehu Münâvî ala'l-erbâini*, en-Nevevî. {5Y}
131. *Şerhu İleli't-Tirmizî*, İbn Receb el-Hanbelî (öl. 795/1393). {2Y}
132. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buĥârî*, İbn Hacer. [Babü'l-Kadâ'dan Kitâbü'l-İ'tisam'ın sonuna kadar] {D}
133. *el-Fevâ'id*, Ebû Ali Hamid b. Muhammed el-Herevî er-Rufâi (öl. 356/967) Dârekutnî'nin seçtiği hadisler. {Y}
134. *Ṭivâlü'l-eĥâdîs ve'l-aĥbâr ve ğureri'l-ķasas ve'l-âsâr*, Ebû Mûsâ Muhammed b. Ömer el-Medîni (öl. 581/1185). {3Y}
135. Miete hadis fi't-Terġîb fi *Istinâ'u'l-Ma'rûf li'l-Hâfiz Ebû Abdillâh Muhammed er-Rûdânî* (öl. 1094/1683). {Y}
136. *el-Muĥaddisu'l-fâsil beyne'r-ravi ve'l-vâ'i*. Ebû Muhammed el-Hasen b. Abdirrahmân er-Râmĥürmüzî (öl. 360/971). {Y}
137. *el-Muktefâ (el-İktifâ) fi (şerhi/dabti/halli) elfâzi'ş-Şifâ li'l-Ķâdî 'iyâz*. Burĥânüddîn İbrâĥîm et-Trâblusî Sıbtu İbni'l-Acemî (öl. 841/1438). {Y}
138. *el-Müntekâ min mesmû'âti Merv*. Ziyâeddin el-Makdisî (öl. 643/1245). {2D}
139. *Nihâyetü'l-murâd min kelâmi ĥayri'l-'ibâd*, Abdülġanî b. Abdilvâhid el-Makdisî el-Cemmâilî (öl. 600/1203). [Kitabu'l-İlim ve Kitabu'd-duâ'dan birinci cüz] {Y}
140. *ed-Dürri'l-menşûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*, Celalüddîn es-Suyûtî. {47Y}
- Tezler; şerh, tabakât, usûl, cami, sünen ve müsned gibi hadis literatürünün birçok alanıyla ilgili 140 eser tahkîk edilmiştir. Hacimli eserler çok sayıda öğrenci tarafından çalışılmıştır. Örneğin; *İrşâdü's-sârî li-şerhi Şahîhi'l-Buĥârî* 65 yüksek lisans, *Ġayetü'l-iĥkâm fi eĥâdîsi'l-aĥkâm (el-Aĥkâmü'l-kübrâ)* 23 doktora, *Teysirü'l-yüsrâ şerhu'l-Müctebâ* 21 yüksek lisans, *el-Muġnî 'an ĥamli'l-esfâr fi'l-esfâr fi taĥrîci mâ fi'l-İĥyâ'i mine'l-aĥbâr* 21 yüksek lisans, *Şerhu me'âni'l-âsâr* 18 doktora öğrencisi, *el-İzhâr şerhu'l-Mesâbih* 17 yüksek lisans, *Tekmiletü şerhi't-Tirmizî* 7 yüksek lisans, 8 doktora, *Tehzîbü't-Tehzîb* 15 yüksek lisans, *el-Müsnedü'l-muĥrec 'alâ kitâbi Müslim b. el-Ĥaccâc* 9 yüksek lisans ve 3 doktora, *Sünen-i Dârekutnî* 12 doktora, *el-İstizkârü'l-Câmi' li-mezâhibi fuķahâ'i'l-emsâr* 11 doktora öğrencisi tarafından paylaşılarak tahkîk edilmiştir.

3.2. Konu Merkezli Çalışmalar

Bu başlıkta; bir konuya ait rivayetlerin bir araya getirilerek incelenmesine, bunların kaynaklarının gösterilmesine, ele alınış şekline, aynı zamanda mesele ve kavram yaklaşımını esas alan çalışmalara yer verilmiştir.

1. Dirâsetü'l-Ehâdîsi'l-muhassasa li 'umûmi âyâtî's-sûveri'l-erbe'a: el-Bakarâ, Âl-i İmrân, en-Nisâ, el-Mâide fi'l-Kütübi's-Sitte. {Y}
2. Merviyâtü târîhi Yahûdi'l-Medîne fi 'ahdi'n-Nübüvveti. {Y}
3. Dirâsetü havle'l-ehâdîsi ma yekûlu et-Tirmizî fîhi hadîsi sahîh. {Y}
4. el-Metrukûn ve merviyâtuhum fi Süneni'd-Dârekutnî. {Y}
5. Menhec litasnîfi mevsu'a hadisiyye kübrâ. {Y}
6. Merviyâtu Gazveti'l-Hudeybiye-cem'an ve dirâseten ve tahkîken. {Y}
7. el-Ehâdîsü'l-merfû'a fi kitabi Me'âlimü't-tenzîl (Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî'nin (öl. 516/1122) Me'âlimü't-tenzîl, adlı tefsir eserindeki merfû hadisler). {2Y}
8. Menhec İbn Hibbân fi't-ta'lîl. {D}
9. Devâbitü'l-cerh ve't-ta'dîl inde'l-Hâfiz ez-Zehebî min hilâli kitabihî Siyeru A'âmî'n-Nubelâ. {Y}
10. Karâinü't-tercîh fi'l-mahfûz ve's-şâzz ve ziyâdetü's-sikâti inde'l-Hâfiz ibn Hacer fi kitabihî, Fetḥu'l-bârî bi-şerḥi Şahîhi'l-Buḥârî. {Y}
11. el-Ehâdîsü'l-vâride fi'l-eşribe (içecekler hakkında gelen hadisler). {Y}
12. el-Ehâdîsü'r-ruhasî's-şerâ'a fi't-tahâreti ve's-salâh (temizlik konusundaki şer'î ruhsatlar hakkında gelen hadisler). {Y}
13. el-Ehâdîsü'l-letî zâhiruha et-te'arrud fi kitabi Fetḥu'l-bârî li İbn Hacer (Fetḥu'l-bârî'de çelişkili görünen rivayetler). {8Y}
14. el-Âsârü'l-müsnede ani's-sahâbe ve't-tabî'in fi's-Süneni'l-Erba'a (Dört sünende sahabe ve tâbiîne isnad edilen rivayetler). {Y}
15. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fi'l-matar ve mâ yetealleku bihi. {Y}
16. Merviyâtu nikâhi'l-Mut'a -cem' ve tahkîken-. {Y}
17. Ehâdîsu ahkâmi'l-mevârîs (Mirasın hükmüyle ilgili hadisler). {Y}
18. Merviyâtu Gazveti Bedir-cem'an ve dirâseten ve tahkîken-. {Y}
19. Merviyâtu Gazveti Benî el-Mustalik -cem'an ve dirâseten ve tahkîken-. {Y}
20. Merviyâtu Gazveti Uhud -cem'an ve dirâseten ve tahkîken-. {Y}
21. Merviyâtu Gazveti Hayber -cem'an ve dirâseten ve tahkîken-. {Y}
22. Merviyâtu Gazveti Hendek -cem'an ve dirâseten ve tahkîken-. {Y}
23. Fethül'l-Mekke- Dirâseten hadîsiyye. {Y}

24. Suâlâtü't-Tirmizî li'l-Buhârî havle ehâdîs fî *Câmi'i't-Tirmizî*. [Eser iki cilt şeklinde Yusuf b. Muhammed b. Abdullah ed-Dehîl tarafından basılmış olup Şamile programında da bulunmaktadır.] {Y}

25. et-Tarîku ila cemâ'ati'l-müslimîn el-Hadîsu'd-dâle 'alâ luzûmi cema'ati'l-müslimîn. (Müslüman topluma giden yolda Müslüman toplumun gerekliliğine işaret eden hadisler). {Y}

26. Ehâdîsu Sûreti'r-Ra' d min Tefsiri İbn Kesîr. {Y}

27. Hukûku'l-âbâi ve'l-ebnâi. {Y}

28. el-Ehâdîsü'l-letî hasseneha et-Tirmizî ve infirad bi ihraciha an ashâbi'l-Kütübi's-Sitte (Tirmizî'nin hasen olduğunu söylediği ve *Kütüb-i Sitte*'de tahrîcinde tek kaldığı hadisler). {Y}

29. Merviyâtü'l-vâride fi'z-zecer an emâli bila'ni fâ'iliha. {Y}

30. Dirâsetü'l-ehâdîsi'l-vâride bi şe'ni'l-Deccâl fi'l-Kütüb-i Sitte ve *Müsned-i Ahmed*. {Y}

31. Ehâdîsü'l-Hicre (Hicret ile ilgili hadisler). {Y}

32. Dirâsetü merviyât el-'ahd el-Mekkî min sîreti'n-Nebevî. {Y}

33. Ehâdîsu eşrâti's-sâ'ati's-sugra (Kıyametin küçük alametleri ile ilgili hadisler). {Y}

34. el-Ehâdîsü'n-Nebeviyye elletî istedelle biha ale'l-'icâzi'l-ilmî fî fer'îl-insân ve ilme'l-felek (İnsan, astronomi ve yeryüzü hakkında ilmî mucizelere delalet eden hadisler). {Y}

35. Mâ sekete anhu el-İmâm Ebû Dâvûd mimmâ fi isnâdihi da'if. {Y}

36. Medrasetü'l-hadîsiyye fî Kurtuba mine'l-fethi hattâ nihâyeti'l-karni'r-râbi'. {Y}

37. el-Ehâdîsü'l-vâride fî meredi'n-Nebî ve vefatihi ve eseru zâlike 'alâ ashabihi (Hz. Peygamber'in hastalanması ve vefatı, sahebe-i kiram üzerindeki etkisi). {Y}

38. el-Ehâdîsü'l-vâride fi'l-buyû'i'l-menhî anhâ (satışı yasak olan şeyler hakkındaki hadisler). {Y}

39. el-Ehâdîsü'l-vâride fî ahkâmi'n-nisâ fi'l-'ibâdât (Kadınların ibadetleri ile ilgili hükümleri ihtiva eden hadisler). {Y}

40. Dirâsetü'l-Ehâdîs el-letî sekete aleyha el-Hâkim fi'l-Müstedrek ve'z-Zehebî *fit-Telhiş*. {Y,D}

41. Dirâsetü'l-ehâdîsi'l-vâride fîmâ yekûnu ba'de'l-mevti mine'l-Kütübi't-Tis'a. {Y}

42. el-Ehâdîsü'd-da'if ve'l-mevdû'atü'l-letî yestedillu biha 'alâ bid'i fi'l-ibâdât (bidat ibdetlere delil olarak getirilen zayıf ve mevzû hadisler). {Y}

43. Beyânü's-sünneh bi's-sünneh fî ebvâbi't-tahâra. {D}

44. el-Ehâdîsü'l-vâride fî ahkâmi'l-mesâcid -'adâ ma yehussu'l-mesâcidi's-selâse (Üç mescidin dışındaki mescidlerin hükümleri ile ilgili hadisler). {Y}

45. Edilletü'l-kavâ'idi'l-fikhiyye min's-Sünneti'n-Nebeviyye. {Y}

46. Ümmühâtü'l-Mü'minîn (r.a.). {D}

47. el-Ehâdîsü'l-garâib fî *Câmi'i't-Tirmizî* (Tirmizî'nin *el-Câmi'*indeki garib hadisler, tahâret bölümünden zühd bölümünün sonuna kadar). {D}
48. Tatbîkât ameliyye li istihdâmi'l-kumbyûtır fi's-Sünneti'n-Nebeviyye. {D}
49. el-Ehâdîsü'l-vâride fî fedâili'l-Medîne. {D}
50. Menâhicü'l-muhaddisîn fî takviyeti'l-ehâdîsi'l-haseni ve'd-da'îf. {D}
51. Mâ ihtelefe fî ref'ihi ve vakfihi mine'l-ahâdîsi'l-vâride fî kitâbi'z-zekât ve's-siyâm ve'l-hac ve'l-buyûc min kütübi'l-ilel ve't-tahrîc. {D}
52. Mâ ihtelefe fî ref'ihi ve vakfihi mine'l-ahâdîsi'l-vâride fî kitâbi't-tahâre ve's-salât min kütübi'l-ilel ve't-tahrîc. {D}
53. el-Ehâdîsü'l-hasânü'l-garâib fî *Câmi' el-İmâm et-Tirmizî* (Tirmizî'nin *el-Câmi'*indeki hasen garib hadisler). {D}
54. el-Medresetü'l-hadîsiyye fî Mekke ve'l-Medîne ve eseruha fi'l-hadîs ve 'ulûmihî min neş'etiha hatta nihâyeti'l-karni's-sân el-hicrî. {D}
55. el-Ehâdîsü'l-vâride fi'l-et'ime (yiyecelerle ilgili vârid olan hadisler). {D}
56. el-Ehâdîsü'l-vâride fi'l-muhabbeti fi'l-Kütübi't-Tis'a. {D}
57. el-Ehâdîsü'l-letî e'illeha el-Hatîb el-Bağdâdî fî *Târîhi'l-Bağdâd* (*Târîhu'l-Bağdâd*'da illetli görülen hadisler. [Kitabın başından Kasım b. Abdillâh el-Hüseyin'in hayatının sonuna kadar.] {D}
58. el-Ehâdîsü'l-letî 'illeha el-İmâm İbn Huzeyme fî *Sahîhihi* (İbn Huzeyme'nin (öl. 311/924) *Sahîh*'inde illetli görülen hadisler). {D}
59. Ehâdîsü's-siyâmi'l-merfû'ati'z-zevâid ala'l-Kütübi's-Sitte (*Kütüb-i Sitte* dışında zevâid olarak bulunan oruçla ilgili merfû hadisler). {D}
60. el-Ehâdîsü'r-ruhasi's-şerâ'a fimâ 'adâ et-tahâret ve's-salâh (tahâret ve namaz dışında şer'î ruhsatlar hakkında hadisler). {D}
61. el-Kadâu ve'l-kudât fi'l-Kitab ve's-Sünne. {D}
62. Edilletü'l-keffâre. {D}
63. es-Sîretü'n-Nebeviyye mim Gazveti Huneyn ilâ Gazveti Tebuk. {D}
64. Tahrîcü'l-ehâdîsi'l-vâride fî sûreti'l-Kehf fî *Tefsîri İbn Kesîr*. {D}
65. Merviyâtü'l-vâride fî ahkâmi's-sibyân fî *Kütübi's-Sitte, Sünen-i Dârimî, Muvatta ve Müsned-i Ahmed*. {D}
66. el-Ehâdîsü'l-kudsiyye. {D}
67. el-Ehâdîsü'l-vâride fî fedâili Mekke. {D}
68. Akdiyyetü'l-Hulefâi'r-Râşidîn. {D}
69. el-Ehâdîsü'l-kebîre (Büyük günahlarla ilgili hadisler). {D}

70. Ehâdîsü'l-hudûd ve'l-kusâs ve't- ta'zîrât (hadler, kısaslar ve tazirler hakkında hadisler). {D}
71. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'se-şeytan (şeytan ve ondan korunma ile ilgili hadisler). {D}
72. İstidrâk ba'dî's-sahâbe fîmâ hafîye 'alâ ba'dihim mine's-sünne (sahabenin sünneti idrak etme farklılıkları). {D}
73. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-hukukî'l-'amme li'd-du'afa (zayıf kimselerin hakları hakkında vârid olan hadisler). {D}
74. Beyânü's-sünneh bi's-sünneh fî ebvâbi's-salât. {D}
75. Merviyâtü'l-vâride fî libâsi'r-recül. {D}
76. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-beyt (evler hakkında vârid olan hadisler). {D}
77. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-muâmeleti'l-maliyye. {D}
78. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-menâsik min hilâli'l-Kütübi't-Tis'a ve müsnedi'l-Bezzâr ve Ebî Ya'la ve Mu'âcimi't-Taberânî. {D}
79. Beyânü's-sünneh bi's-sünneh fî ebvâbi'l-buyû' ve'l-isti'câr. {D}
80. Beyânü's-sünneh fî ebvâbi'n-nikâh ve't-talâk vemâ yettesilu bihima. {D}
81. Akvâlü'l-'ulemâi'l-müsnide fî 'ulûmi'l-hadîs ilâ nihâyeti'l-kurûni'l-hâmis min kitâbeti'l-hadîs ve keyfiyeti daptihî ilâ nihâyeti'l-garîb ve'l-'azîz. {D}
82. el-Ehâdîsü'l-vâride fî ahkâmi'l-cihâd. {D}
83. el-Ehâdîsü'l-vâride fî's-selam (selam hakkında vârid olan hadisler). {D}
84. Ziyâdâtü'r-ruvât fî mutûni'l-ehâdîs fî's-Süneni'l-Erba'a. {D}
85. el-Ehâdîsü'l-vâride fî lâ ilâhe illallah. {D}
86. Beyânü's-sünne bi's-sünne fî ebvâbi'z-zekât ve's-siyâm ve'l-hac. {D}
87. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fî'l-eymân ve'n-nuzûr. {D}
88. el-Ehâdîsü'l-letî tevehhüm minha tekfirü'l-'usât (Âsileri küfre düşme vehmine götüren hadisler). {D}
89. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-isti'âze fî Kütübi'l-hadîsi't-Tis'a ve Me'âcimü't-Taberânî. {D}
90. Ehâdîsü't-tefdîl fî's-sünnet-i Nebevî min hilâli'l-Kütüb-i Tis'a (Kütüb-i Tis'a'da üstünlük ifade eden hadisler). {D}
91. el-Ehâdîs el-letî 'illeha el-eimme bi ibdâli sahâbiyyi bi sahabiyyi âhir (İmamların bir sahabinin hadisini bir başka sahabinin hadisiyle yer değiştirerek illetli kabul ettiği rivayetler). {D}
92. el-Ehâdîsü'l-merfû'a el-vâride fî esbâbi'n-nûr yevme'l-kıyâme (kıyamet günü aydınlığının sebepleri hakkında merfû hadisler). {Y}
93. el-Ehâdîsü'l-mesele. {Y}

94. el-Ehâdîsü'n-Nebeviyye el-vâfide fî edebi'n-nevm (Uyku âdâbı hakkında vârid olan hadisler). {Y}
95. el-Ehâdîsü'n-Nebeviyye fî'l-gıybe (Gıybet hakkında vârid olan hadisler). {Y}
96. el-Ehâdîsü'l-vâride fî esbâbi'r-rizki'l-ma'neviyye (Manevi rızkın sebepleri hakkında vârid olan hadisler). {Y}
97. el-Ehâdîsü'l-vâride fî esbâbi'l-kurb mi'n-Nebiyi fî ala'l-cenneti (cennetin en üst mertebesinde Hz. Peygamber'e yakın olmak hakkında vârid olan hadisler). {Y}
98. el-Ehâdîsü'l-vâride fî esbâbi ridallah ve gadabih (Allah'ın rızasının ve gazabının sebepleri hakkında vârid olan hadisler). {Y}
99. el-Ehâdîsü'l-vâride fî esbâbi 'azâbi'l-kabri ve'n-necâtin minhu (kabir azabının sebepleri ve ondan korunma yolları hakkında vârid olan hadisler). {Y}
100. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-ibtîlâi (musibete uğrama hakkında vârid olan hadisler). {Y}
101. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-ibl (deve hakkında vârid olan hadisler). {Y}
102. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-'itisâm bi'l-kitâb ve's-sünne (Kitap ve Sünnet'e bağlılık hakkında vârid olan hadisler). {D}
103. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-enât ve'l-acele (sabır ve acele hakkında vârid olan hadisler). {Y}
104. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-enkihethi'l-menhi anha (nikâhlanması yasak olanlar hakkında vârid olan hadisler). {Y}
105. el-Ehâdîsü'l-vâride fî't-tahzîr ve'l-ve'îd bi'l-veyl (veyl ile yapılan tehdit ve uyarı hakkında vârid olan hadisler). {Y}
106. el-Ehâdîsü'l-vâride fî's-sünenü't-terkiyye (hükmü terk edilen sünnetlerle ilgili hadisler). {D}
107. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-'atâs ve âdâbuhu (hapşırma ve âdâbı hakkında vârid olan hadisler). {Y}
108. el-Ehâdîsü'l-vâride fî'l-menâhi'l-lafziyye (lafzî olarak yasaklanma hakkında vârid olan hadisler). {D}
109. el-Ehâdîsü'l-vâride fî şerri'l-halk min Kütübi't-Tis'a ve Me'âcimi't-Taberânî. {Y}
110. el-Ehâdîsü'l-vâride fî fedâili's-sadaka ve'l-infâk. {D}
111. el-Ehâdîsü'l-vâride fî nebiyyi'l-lah el-Mesih Îsâ b. Meryem. {Y}
112. el-Ehâdîsü'l-vâride fî mâ işterake fihi'l-enbiyâ aleyhimi's-selam el-hasâis ve'l-'amâl. {Y}
113. el-Ehâdîsü'l-vâride fî tayyibi'l-keâm ve diddehu. {Y}
114. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fi'l-hitân. {Y}
115. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fi'l-lukata. {Y}

116. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fi'l-melâike. {D}
117. el-Mu'îl biduhûli hadîsin fî hadîs dirâsten nazariyyeten tatbikiyye. {D}
118. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fi'l-mumâsele beyne 'ibadeteyni fe eksere fi's-sevâb evi'l-fedli (iki ibadet arasında sevap ve fazilet açısından daha üstün olan ibadetler hakkında vârid olan hadisler). {D}
119. el-Ehâdîs ve'l-âsâr fi leyleti'l-kadr. {Y}
120. Âdâbü't-tarîk ve ahkâmîhi fi's-Sünneti'n-Nebeviyye. {Y}
121. el-İrşâdâtü'l-vâride fi's-Sünneti'n-Nebeviyye. {Y}
122. Tahrîcü'l-âsâri'l-vâride fi'l-mudûneti'l-kübrâ. {D}
123. Seddü'z-zerâ'î fi's-Sünneti'n-Nebeviyye. {D}
124. es-Sünen ve'l-âsâr fi'n-nehî ani't-teşbihi bi'l-küffâr. {Y}
125. ed-Diyâfetü fi's-Sünneti'n-Nebeviyye. {Y}
126. el-Mürsel inde'l-îmâm el-Buhârî fî kitabîhi *et-Târîhu'l-Kebîr*. {D}
127. Merviyât ibn İshak fi's-Sîreti'n-Nebeviyye min bâbi Gazveti Benî Kurayza fî seneti hamse ila bâbı teçhizi Resûlullah ve defnihi. {D}
128. Merviyâtü'l-vâride fî 'avâridi'l-ehliyyeti's-semaviyye. {D}
129. Müşkilü'l-hadis inde'l-allame Abdurrahmân b. Yahyâ el-Muallimî (öl. 1966). {Y}
130. Zevâidü'l-ehâdîsî'l-merfûa fî *Kütübi't-Tis'a* ilâ nihâyeti'l-karni es-sâlis el-hicrî. {3D}
131. Nefyü'l-müsemma eş-şer'î fi ehâdîsi'n-nubuvveti fî gayri ebvâbi'l-îmân ve'l-ibâdeti mine'l-Kütüb-i Tis'a. {Y}
132. Nefyü'l-müsemma eş-şer'î fi ehâdîs ibâdât mine'l-Kütüb-i Tis'a. {Y}
133. Ehâdîsü'z-zekâti'l-merfû'ati'z-zevâid ala'l-Kütübi's-Sitte (*Kütüb-i Sitte* dışında zevâid olarak bulunan zekât ilgili hadisler). {D}
134. Hidmetü'l-hâsubi'l-âlî li'n-nisbeti'n-Nebeviyye ve ulûmiha. {D}

3.3. Şahıs Merkezli Çalışmalar

Bu başlık altında; bazı ravilerin hadislerinin toplanması, tahrîc ve incelenmesi, belli kişilerin hadisçilik yönü veya eserlerinde takip edilen yöntem, hadis âlimlerinin konuyu ele alırken hadislerden çıkardıkları fikhî hükümler gibi konular toplanmıştır.

1. İkrime mevlâ ibn Abbâs ve tetebbu'î merviyâtîhi fî *Şahîhi'l-Buhârî*. {Y}
2. et-Tâbi'ûn es-sikatü'l-mütekellim fî sema'ihim mine's-sahâbeti mimmen rivayetihim anhum haricü'l-Kütübi's-Sitte ve'l-Müsned [Tez, alfabetik harflere göre öğrencilere bölünmek suretiyle çalışılmıştır.] {8D}
3. Tabakâtü'r-rüvât ani'l-îmâm ez-Zührî mimmen lehu rivâye fi'l-Kütübi's-Sitte. {Y}
4. Merviyât Musa b. Ukbe fî'l-Megâzi -cem'an ve dirâseten ve tahkîken-. {Y}

5. el-Hâfız İbn Raşîd es-Sebtî Cuhûduhu fî hidmeti's-Sünneti'n-Nebeviyye. {Y}
6. eş-Şeyh Abdurrahman el-Muallimî ve cuhûduhû fi's-sünne ve'r-ricâliha. {Y}
7. ez-Zeyla'î (öl. 762/1360) muhaddisen. {Y}
8. Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed İshâk el-Fâkihî> Ebû Yahyâ b. Ebî Meserreh> Şuyûhihi. {Y}
9. Kütübü'l-Meşîhât me'â tahkîki meşîhati Ebî Abdillâh er-Râzî -dirâsten ve tahlîlen- {Y}
10. el-Hâfız Abdülganî el-Makdisî el-Cemmâilî (öl. 600/1203) muhaddisen. {Y}
11. Müsned Âişe min kitâbı Müsned İshâk b. Râhûye -dirâseten ve tahkîken ve tahrîcen-. {D}
12. İbnü'l-Kayyîm el-Cevziyye'nin (öl. 751/1350) ve cuhudehu fi hidmeti's-sünnet-i nebeviya ve ulumuha. {D}
13. el-Hâfız es-Sehâvî (öl. 902/1497) ve Cuhûduhu fî'l-hadîs ve 'ulûmihi. {D}
14. el-Humeydî (öl. 488/1095) ve cuhûdehu fî ilmi'l-hadîs me'â dirasâti ve ziyadetihî ve fevâidihî fi kitâbihî *el-Cem' beyne's-Şahîhayn*. {D}
15. Ehâdisi's-sahâbeti'l-lezî leyse lehum illâ hadisen vahiden (sadece bir hadis rivayet eden sahabiler). {3D}
16. Menhecü'l-İmâm Ahmed fî'l-İlâli'ehâdis. [Bu çalışma Beşir Ali Ömer tarafından iki cilt olarak basılmıştır. Şamile programında bulunmaktadır.] {D}
17. er-Ruvâtü'l-muhtelif fî sahbetihim mimmen lehum rivâyeti fî'l-Kütübi's-Sitte. {D}
18. el-Hafız el-'Alâî (öl. 761/1359) ve cuhûduhu fî'l-hadîs ve 'ulûmihi. {D}
19. Ehâdisü'l-ibâdât li Kâsım b. Asbağ fî kitâbi't-Temhîd (İbn Abdilberr'in *et-Temhîd* adlı eserinde Kâsım b. Asbağ'dan (öl. 340/951) ibadetlerle ilgili hadisler). {D}
20. el-Ehâdisü'l-mu'âmelât li Kâsım b. Asbağ fî kitâbi't-Temhîd (İbn Abdilberr'in *et-Temhîd* adlı eserinde Kâsım b. Asbağ'dan muamelatla ilgili hadisler). {D}
21. ez-Zevâidü's-Sünenü'l-Kübrâ li'l-Beyhakî ala'l-Kütübi's-Sitte. {10D}
22. Tahrîcü'l-ehâdis ve'l-âsâr el-vâride fî Kitâbi'l-Muğnî lilmüvafîk İbn Kudâme (öl. 620/1223). {2Y, 17D}
23. Tabakâtü'r-rüvât ve merâtibihî ani'l-eimme: Amr b. Dînar, İbn Cüreyc, Süfyan b. Uyeyne. {D}
24. Akvâlü'l-'ulemâi'l-müsniide fî 'ulûmi'l-hadîs ilâ nihâyeti'l-kurûni'l-hâmis mine's-sahîh ilâ keyfiyeti samâ'il-hadîs. {D}
25. Tahrîcu ehâdisi Ebî Zer el-Ğıffârî min Müsnedi'l-Ahmed. {D}
26. Şeyhül'İslâm İbn Teymiyye (öl. 751/1350) ve cuhûduhû fî'l-hadîs ve ulûmi. {D}
27. Merviyât Urve İbnü'z-Zübeyr fi's-siyer ve'l-meğâzî. {D}

28. ez-Zevâidu'n-Nesâi 'alâ bakîyeti's-Sitte. {D}
29. Dirâsetü ta'akkubât İbnü't-Türkmânî (öl. 750/1349) *fi'l-Cevheri'n-nakî 'ale'l-Beyhakî*. {6D}
30. Merviyâtü Simâk b. Harb *fi Sahîh-i Müslim, Sünen-i Erbaa, Müsned-i Ahmed b. Hanbel ve Metâlibu'l-âliyyetü'l-müsned*. {D}
31. Muhtelifu'l-hadîs inde'l-îmâm Ahmed. {D}
32. el-Ehâdîsü'l-vâride *fi'l-fedâili's-sahabe fi'l-Kütübi't-Tis'a ve Müsnedi'l-Bezzâr ve Ebî Ya'lâ ve Mu'âcimi't-Taberânî Kütüb-i Tis'a*. {D}
33. Zevâidü'l-îmâm et-Tirmizî 'alâ usûl es-semâniyye. {D}
34. Ecvibetü İbni'l-Kayyîm ala'l-ehâdîs elletî zahiruha et-te'ârudi'l-varide *fi'l-akide ve'l-'ibadât*. (İbnü'l-Kayyîm'ın akide ve ibadetlerle ilgili zahiri olarak çelişkili görünen hadislere cevapları.) {D}
35. Zevâidü'l-îmâm Ebû Dâvûd 'alâ usûl es-semâniyye. {D}
36. el-Ehâdîsü'l-mu'ille bi ihtilâfi *fi kitâbi'l-İşâbe fi'temyîzi's-şahâbe* li Ebü'l-Fazl İbn Hacer. {3D}
37. el-Ehâdîs ve'l-âsâr el-letî da'afaha ibn Hazm (öl. 456/1064) *fi'l-Muhallâ*. {5Y}
38. el-Mechûlûne mine't-tabî'in mimmen lehum rivâyeh *fi's-Süneni'l-Erba'a*. {Y}
39. er-Ruvâtü'l-lezîne tekelleme *fihim fi Sahîhi Müslim*. {Y}
40. el-Ehâdîsü'l-letî vaka'a fihâ eş-şek min ruvâti *fi's-Süneni'l-Erba'a* (dört sünende hakkında şek bulunan ravilerin rivayetleri). {D}
41. er-Ruvâtü'l-mütekellim *fi semâ'ihim min şuyuhihim gayru's-sahabe mimmen lehum rivâyeti anhum fi'l-Kütübi's-Sitte ve Müsnedi İmami'l-Ahmed, ve's-Süneni'l-kübrâ li'n-Nesâi*. {3Y}
42. Zevâidü'l-Ehâdîs el-merfûa *fi kitâb Câmi'u'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an* li İbn Cerîr et-Taberî (öl. 310/923) 'alâ *Kütübi's-Sitte*. {3D}
44. Zevâidü'l-Ehâdîs el-merfûa *fi kitâb el-Câmi'u'l-musannif li Şu'abi'l-Îmân* li Beyhakî 'alâ *Kütübi's-Sitte*. {7D}
45. el-Ehâdîs ve'l-âsâr el-letî isteşhede biha en-nuhhât ve leysset *fi şerhi't-Teshîl* li İbn Mâlik. {D}
46. Tahrîcü'l-ehâdîsi ve'l-âsâri'l-vâride *fi şerhi İbn Nâcî et-Tenvîhî 'alâ Risâleti İbn Zeyd el-Kayravânî*. {D}
47. *Hulâsetu Zerîati't-Ta'âm fâmâ câe fihî min'l-ehâdîsi ve'l-ehbâr li'l-allame Abdurrezzâk b. Mustafa el-Antâkî* (öl. 1117/1705). {D}
48. Zevâidü'l-Ehâdîs kütübi İbn Ebî'd-Dünyâ (öl. 281/894) *ale'l-Kütübi's-Sitte*. {2D}
49. el-Ehâdîsü'l-letî fesseraha ruvâtuha mine's-sahâbeti *fi's-Süneni'l-Erba'a* mimmâ lem yekâ' zikrehu *fi's-Sahîhayn*. {Y}
50. Ehâdîs İsmâ'îl b. Ca'fer el-Medenî bi rivâyeti Ali b. Hacer es-Se'dî. [Şamile programında vardır.] {Y}

51. es-Sikâtü'l-lezîne da'afu fi be'di şuyûhihim min hilâli'l-Kütübi's-Sitte. {Y}

52. el-Ehâdîsü'l-letî hakeme aleyha el-îmâm el-Münzirî fi kitabihî *et-Terğîb ve't-terhîb* bi kavlihi ricalühü ricâlû's-sahîh (îmâm el-Münzirî'nin (öl. 656/1258) *et-Terğîb ve't-terhîb* adlı eserinde üzerinde hüküm inşa ettiği hadisler). {Y}

53. el-Ehâdîsü'z-zâid 'alâ kitâbi *Fethî'l-Ğaffâr* (îbn Teymiyye'nin (öl. 652/1254) *Müntekâ'l-aḥbâr* adlı eserinde olmayıp,⁶⁹ el-Hasen b. Ahmed b. Yusuf er-Rubâ'î es-San'ânî'nin (öl. 1276/1859) *Fethu'l-Ğaffâr el-Câmi' li Ahkâmi Sünneti Nebiyyinâ el-Muhtâr* adlı eserinde zaid olarak bulunan hadisler). {21Y}

54. Meşîhatu ibn Fazlullâh el-Ömerî (öl. 749/1349) tahric ibnü'l-Dimyâti Ahmed b. Aybek. {D}

55. el-Ehâdîsü'l-müşkile fi kitâbi't-tenvîr (Emîr es-San'ânî'nin (öl. 1182/1768) *et-Tenvîr şerhu Câmi'i's-şagîr* adlı eserinde problemlî hadisler). {3D}

56. el-Ehâdîs ve'l-âsâr el-letî da'afaha Beyhakî (öl. 458/1066) fi kitâbihî *el-Hilâfiyyât*. {4D}

57. Menhecü'l-Hafız Ebî Bekr el-Bezzâr (öl. 292/905) *fi'l-Cerḥ ve't-ta'dîl*. {D}

58. *Nefâ'isü'l-uşûl fi şerhi'l-Maḥşûl* li îmâm el-Karâfi (öl. 684/1285)⁷⁰{D}

59. Ârâü'l-müsteşrikîn ve menâhicihim fi nakdi'l-hadîs Harald Motzki. {D}

60. Ebû Muhammed Abdullâh b. Alî b. el-Cârûd en-Nîsâbûrî (öl. 307/919-20) ve menhecuhu *fi'l-Cerḥ ve't-ta'dîl*. {Y}

61. Tahrîcü'l-ehâdîsi'l-merfû'a el-vâride fi'r-Ravdü'l-Ünüf li Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh es-Süheyli (öl. 581/1185).⁷¹{2D}

62. Tahrîcü'l-ehâdîs ve'l-âsâri'l-vâride fi kitâbi *Minhâci's-Sünneti'n-Nebeviyye* Takıyyüddîn İbn Teymiyye (öl. 728/1328). {3Y}

⁶⁹ “Müntekâ'l-aḥbâr min ehâdîsi seyyidi'l-aḥyâr, Müntekâ'l-aḥkâm, el-Müntekâ min ehâdîsi'l-aḥkâm gibi adlarla da anılmış ve bunların bazılarının farklı eserler olduğu ileri sürülmüştür. *Kütüb-i Sitte* ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inden seçilip konularına göre sıralanmış ahkâm hadislerini ihtiva eden eser üzerinde eş-Şevkânî Neylû'l-evtâr şerhu Müntekâ'l-aḥbâr adıyla bir şerh yazmıştır.” Celal Kırca, “İbn Teymiyye Mecdüddin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/391.

⁷⁰ “Fahredden er-Râzî'ye ait eserin şerhi olup Zerkeşî'nin ve Tûfi'nin kaynakları arasında yer alır. Karâfi'nin bu şerhini, çağdaşı el-İsfahânî'nin el-Maḥşûl şerhinden önce yazdığı ve İsfahânî'nin bu şerhten faydalandığı belirtilir.” H. Yunus Apaydın, “Şehâbeddin Karâfi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/399.

⁷¹ “*er-Ravzü'l-ünüf fi şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bnî Hişâm*. İbn Hişâm'ın eserine yazılan dört şerh içerisinde en kapsamlı olanıdır. Süheyli, İbn Hişâm'ın kitabını esas almakla birlikte esere aldığı bazı şiirlerin dil yanlışlarını ve vezinlerini düzeltmiş, bazılarının nisbet edilen kişilere ait olmadığını belirtmiş, bir kısmının kaynağını ve râvilerini tesbit etmiş, bazen de Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'e nisbet edilen şiir gibi yeni şiirler eklemiş, nâdir rivayetleri kayıt altına almış ve bugün mevcut olmayan eserlerden önemli iktibaslarda bulunmuştur.” Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “es-Süheyli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/30-32.

63. Tahrîcû'l-ehâdis ve'l-âsârî'l-vâride fî kitâbi *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuhu*, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed el-Esrem et-Tâî (öl. 261/874-75). {Y}
64. Cuhûdü'l-îmâm eş-Şafi'î fî'd-difa' ani's-Sünneti'n-Nebeviyye. {D}
65. Difâ'u'l-îmâm İbnü'l-Vezîr ani's-Sünneti'n Nebevîyy. {Y}
66. er-Ruvâtü'l-lezîne tekelleme fihim el-Hâkim fî'l-Medhal ile's-Sahîh ve ahhrece lehum ve fî'l-Müstedrek. {Y}
67. Da'afehum el-Hâfiz ez-Zehebî (öl. 748/1348) tad'ifen şedîden *fî'l-Kâşif* ve kale fihim el-Hâfiz İbn Hacer *fî't-Takrîb* da'îf. {Y}
68. Âsım b. Ebî'n-Nücûd el-Kûfî (öl. 128/746) ve hadîsuhu fî *Kütübi's-Sitte*. {Y}
69. ez-Zevâidü't-Tehzîbü'l-âşâr li't-Taberî (öl. 310/923) ala'l-Kütübi's-Sitte. {4Y}
70. ez-Zevâidü's-Sünenü'l-Kübrâ li'n-Nesâî ala'l-Kütübi's-Sitte. {D}
72. ez-Zevâidü Kütübü't-Terjîb ve't-terhîb li kevâmi's-Sünen el-İsbahânî ala'l-Kütübi's-Sitte. {4D}
73. ez-Zevâidü Kütübi'z-Zühdi'l-müsned min ehâdisi'l-merfûa ala'l-Kütüb-i Tis'a. {2D}
74. Ziyâdâtü'l-îmâm Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî ala'l-Muvatta' fî rivâyetihi lehu. {2Y}
75. el-Ehâdis ve'l-âsâr ez-ziyâde fî rivâyeti Muhammed b. el-Hassan eş-Şeybânî 'ani'l-îmâm Mâlik fî'l-Muvatta'. {Y}

Hadis Fakültesi bünyesinde ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne bölümlerinde 1441/2020 öğretim yılı sonu itibariyle yapılan 864 tez ile 1442/2021 yılında savunması yapılan 4 tez ile birlikte 868 lisansüstü tez çalışılmıştır. İnceleme esnasında 556 tane tez ile 140 eser tahkik edilmiştir. 80'i yüksek lisans, 64'ü doktora öğrencisi olmak üzere 134 konu merkezli çalışma yapılmıştır. Aynı şekilde 71'i yüksek lisans, 103'ü doktora öğrencisi tarafından hazırlanmış 75 şahıs merkezli çalışma tespit edilmiştir. Tez başlıklarıyla tez sayıları arasındaki farklılık bazı konuların birden fazla öğrenci tarafından çalışılmış olmasındandır.

Değerlendirme

Yukarıda aktarılan bilgilerin önemli bir kısmı teoriktir. Bu bilgilerin pratikteki karşılığını tam olarak tespit etmek, üniversitenin/fakültenin hedeflediği amaçların öğrenciler üzerindeki neticesini ortaya çıkarmak uzun bir süreci ve meşakkatli bir çalışmayı gerektirir. Ancak, Medine'de ikamet ettiğimiz 2013-2018 yılları arasında fakülteyle kurduğumuz temastan edindiğimiz bilgiden ve Arapça Dil Enstitüsünde katıldığımız akşam kursundaki tecrübelerimizden hareketle birtakım değerlendirmelerde bulunabileceğimizi ifade edebiliriz.

Medine İslam Üniversitesi, kuruluşundan 2012 yıllarına kadar fakülte çeşitliliği ve okutulan dersler açısından bakıldığında İslamî İlimler Fakültesi görünümündedir. 2012 yılından sonra üniversite bünyesine yeni fakültelerin eklenmesi ve bazı fakültelerin programına İngilizce eğitiminin dâhil edilmesiyle birlikte üniversitenin eğitiminde gözle görülür bir gelişme yaşanmıştır.

Diğer İslam ülkelerinde örneğine nadiren rastlanan Hadis Fakültesi, hadis ihtisas okulu veya hadis enstitüsü olarak isimlendirebileceğimiz bir çeşit “Hadis Fakültesi” görünümündedir. Bu iddialı yargımızın nedeni müfredat programındaki hadis derslerinin ağırlığıdır. Bu fakültenin lisans programı ile ülkemizdeki ilahiyat fakültelerinin lisans programları arasında ders kredisi, saati ve sayısı açısından kayda değer bir farklılık yoktur. Ülkemizde İlahiyat Fakülteleri’nde, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi” ve “Türk Dili” dersleri okutulduğu gibi bu üniversitede de “Kıyemun İslâmiyye”, “Menâhıcu'l-Bahs” ve “Târîhu'l-Memleke” adlı dersler zorunlu olarak okutulmaktadır. Fakülte derslerinin ekserisi hadis ilimleri ve diğer İslamî ilimler kapsamına giren derslerden oluşmaktadır. Fakültenin müfredatında kültür ve pedagojik formasyon dersleri yok denecek kadar azdır. Ülkemizdeki ilahiyat programlarında okutulan din psikolojisi, din sosyolojisi ve felsefe gibi dersler hadis fakültesinin programında yer almadığı gibi diğer fakültelerin programlarında da yer almamaktadır.

Hadis Fakültesi’ne yeni başlayan öğrenciler için bir hazırlık sınıfı bulunmamaktadır. Ancak, ana dili Arapça olmayanların veya Arapça bilmeyen öğrenciler “Yabancılara Arapça Öğretimi Enstitüsü” tarafından verilen kursu başarıyla tamamladıktan sonra fakülteye kayıt yaptırabilmektedirler. Öğrenim süresi iki yıl olan bu enstitüde klasik Arapça’nın (sarf ve nahiv) yanı sıra, Kur’ân, akaid, hadis, siyer ve tefsir gibi ilahiyat derslerine yönelik basit düzeyde bir dil eğitimi verilmektedir. Bu enstitüde modern anlamda bir dil eğitiminden söz etmek zordur.

Medine İslam Üniversitesi’nde lisansüstü eğitim, ülkemizde olduğu gibi enstitüler tarafından yürütülmemekte, bu eğitim, fakültelerdeki lisansüstü çalışmalarından sorumlu bir dekan yardımcısı tarafından yerine getirilmektedir. Yüksek lisans programında dersler 12 kişilik sınıflarda düzenli bir şekilde verilmektedir. Doktora programında ise dersler bir dönem içinde daha çok hoca ile istişare şeklinde icra edilmektedir.

Hadis Fakültesi’nde lisansüstü eğitimi ulûmu’l-hadîs ve fikhu’s-sünne bölümleri şeklinde iki alanda verilmektedir. Tezlerin taksimatını da her bölümü kendi ismi altında zikrederek aktarılması hedeflenmiştir. Ancak uygulamaya bakıldığında aynı eserin tahkîkinin hem yüksek lisans hem de doktora öğrencilerine verildiği, aynı eserin hem ulûmu’l-hadîs hem de fikhu’s-sünne bölümünde okuyan öğrencilere paylaştırıldığı, konu çalışmalarında da herhangi bir ayırım gözetilmediği müşahade edilmiştir. Dolayısıyla görünürde fakülte iki bölümle faaliyet gösterse de pratikte bunun bir karşılığının olmadığı söylenebilir.

Fakültede yapılan tezlere bakıldığında tahkîk çalışmalarının neredeyse tüm çalışmaların üçte ikisine tekabül ettiği görülmektedir. Fakülte, kendisine hedef olarak belirlediği, İslam mirasını ortaya çıkarıp onları koruma doğrultusunda ürünler verme gayretindedir. Hadislerin güncel hayata bakan tarafının daha çok din eğitimi sahasında ele alındığını söyleyebiliriz. Son zamanlarda yapılan tezlerde, tahkîk türündekilerde bir azalma yaşandığını, konulu çalışmaların oranında ise bir artış olduğunu, hatta Harald Motzki örneğinde müsteşriklerin hadis anlayışı ile ilgili bir tez çalışıldığını görmekteyiz.

Nitekim takip ettiğimiz bir doktora savunmasında jüri üyelerinden biri, artık tahkik çalışmalarına son vererek farklı konulara yönelmek gerektiğini ifade etmiştir.⁷²

Gerek alınan derslerden gerekse yapılan tez çalışmalarından hareketle genel olarak, fakülte öğrencilerinin tahrir ve tahkikte iyi yetiştiğini söylemek mümkündür. Ancak öğrencilerin pedagojik yönden ve meseleleri kritik etme açısından istenen seviyede olduğunu söylemek zordur. “Nakd” ve “menhec” isimleriyle kritiğe yönelik bazı dersler okutulsa da, devletin tutumundan olsa gerek meselelerin farklı boyutlarıyla kritize edilmesi anlayışının genel anlamda gelişmediğini, bu sebeple farklı mezheplere tahammülün az olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte üniversitede okuyan öğrencilerin önceleri hocaların bir konuyu anlatırken konunun farklı görüşlerini anlattıktan sonra konu hakkındaki kanaatlerini baskın bir şekilde vurguladıklarını ancak son zamanlarda hocaların kendi kanaatlerini belirtmeden konuyu işlediklerini ifade etmeleri olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Yurt, burs ve kütüphane gibi imkânların iyi düzeyde olduğu, güvenlik açısından da bir problemin yaşanmadığı üniversitede, öğrencilerin tanımadığı kişilerle diyalog kurmada istekli olmadıkları ve tedirgin davrandıklarını söyleyebiliriz. Üniversitede okuyan farklı düşüncedeki öğrencilerin düşüncelerini ifade etmede rahat olmadıkları da bilinen bir husustur.

Sonuç

Medine İslam Üniversitesi, 1961 yılında ülkenin ikinci üniversitesi olarak kurulmuştur. Üniversite 1975 yılında bugünkü fakülte sistemine geçmiştir. Üniversite bünyesinde yüksek tahsilin yanı sıra orta ve lise eğitimi veren enstitü ve daru'l-hadisler bulunmaktadır. Başlangıçta sadece dinî eğitim vermeyi hedefleyen üniversite, 2012 yılından sonra Suudi Arabistan'ın “vizyon 2030” hedefleri çerçevesinde mühendislik, bilim, bilgisayar ve hukuk fakülteleri kurulmuştur.

İslam risaletini tebliğ etmeyi hedefleyen üniversitede, Nebevî Sünnet'i korumak ve bu sahada akademik çalışma yapmak amacıyla 1976 yılında Hadis Fakültesi kurulmuştur. Fakülte bünyesinde lisans, yüksek lisans ve doktora programları uygulanmaktadır. Fakülteye kayıt yapabilmek için dört dönemlik hazırlık aşamasını başarıyla tamamlamak ve Kur'ân-ı Kerim'den üç cüz ezberlemiş olmak gerekmektedir. Uzun yıllar uygulanan lisans programı, ağırlıklı olarak hadis ilmi ve diğer temel İslamî ilimlerin yanı sıra bazı kültürel derslerin de yer aldığı yirmi beş dersten meydana gelmektedir. Ancak “vizyon 2030” hedefleri kapsamında programda büyük ölçüde güncelleme yapılarak eski programdaki bazı dersler aynı kalmış bazıları ise yeni isimler almıştır. Bazı dersler de bölünerek farklı adlarla programda yer almıştır. Programın en dikkat çeken özelliği uygulamalı eğitime ağırlık vermesidir. Yeni programda 37 ders; 160 saat teorik, 17 saat uygulamalı olmak üzere toplam 177 kredi

⁷² İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi'nde 26.11.2015 tarihli sabah oturumuna Süleyman b. Muhammed en-Nisyân adlı doktora öğrencisinin Heysemî'nin *Mecma'u'l-bahreyn fi zevâ'idil-Mu'cemeyn* eserinin tahkiki adlı tez savunmasına izleyici olarak katıldık. Savunmaya Riyad Melik Suud Üniversitesi'nden katılan jüri üyesi Prof. Dr. Ali b. Abdillâh es-Sayah, maalesef üniversitemizde tahkiklerin gereğinden fazla olduğunu ve artık başka konulara yönelmek gerektiğini, tez savunmasının giriş faslında ifade etti.

bulunmaktadır. Bu derslerin 19'u hadis ilmi dışındaki temel İslamî ilimler alanındaki derslerden, kültürel ve kişisel gelişim derslerinden meydana gelmekte ve bunlar 75 krediye tekabül etmektedir. Kiyemun İslâmiyye, Menâhîcu'l-Bahs ve Târîhu'l-Memleke dersleri ise bütün fakültelerde zorunlu olarak okutulmaktadır.

Lisans programından sonra fakülte, ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne olmak üzere iki ana bilim dalına ayrılmaktadır. Fıkhu's-sünne bölümünde dört ile sekiz dönemde on yedi ders, elli dört kredi; ulûmu'l-hadîs bölümünde ise yirmi bir ders, elli sekiz kredi tamamlanarak yüksek lisans diploması elde edilmektedir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'den beş cüz ezberlenerek ilgili sınav geçildikten sonra⁷³ savunmada ceyyid cidden (80-85) derecesi alınarak yüksek lisans diploması almaya hak kazanılır.⁷⁴

Doktora programında ise bir dönem içerisinde on iki kredilik ders alındıktan sonra teze başlanılmakta ve tez altı ile on dönem içinde gerekli şartlar yerine getirilerek tamamlanabilmektedir. Tez savunmasına geçilmeden önce Kur'ân-ı Kerîm'den en az on cüz ezberlenmesi, öğrencinin uzmanlık alanında yayınlanmış veya kabul edilmiş bir bildiriye yayınlaması ve genel sınavdan geçme gibi şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

İlk mezunlarını seksenli yılların başlarında veren fakültenin bünyesinde yer alan ulûmu'l-hadîs ve fıkhu's-sünne bölümlerinde; hadis usûlü, ricâlû'l-hadîs, mu'cem, biyografi kitapları, cerh ve ta'dîl, ilelû'l-hadîs, tarihlerin cem'î, etrâf, tahrîc, âlî isnad ve kırk hadis çalışmaları gibi hadis ilminin her bir dalından şimdiye kadar 868 lisansüstü tez çalışılmıştır. Tezlerin içeriğine genel olarak bakıldığında; *İrşâdü's-sârî*, *Bedrû'l-münîr* gibi şerhlerin tahkikleri, Bezzâr ve Zehebî gibi şahsiyetlerin cerh ve ta'dîl yöntemi, İbn Teymiyye ve İbnü'l-Kayyîm gibi şahısların hadis ilmine katkıları, Bedir, Uhud gibi gazvelerin rivayetlerinin bir araya getirilmesi, *Kütüb-i Tis'a* dışındaki zevâid rivayetlerin toplanması, bazı hadis kaynakları özelinde sünneti sünnetle açıklama yönteminin ortaya konulması, dinî ve sosyal bazı konuların rivayet kültüründe nasıl ele alındığı şeklinde başlıkların incelendiği görülmektedir. Genel anlamda tezlerin yüzde altmış tahkîk çalışmalarından meydana gelmektedir. Tezlerin bu oranda tahkîk çalışmasını içeriyor olması eleştiri konusu olabilir ancak sahanın mühim eserlerinin ortaya konulmaya çalışılması önem arz etmektedir.

Lisans düzeyinde okutulan ders çeşitliliği, aynı zamanda bazı derslerde teorik ve pratiğin birleşmesi hadis ilmi açısından Hadis Fakültesi'ni avantajlı hale getirmiştir. Lisanstaki bu eğitimden olsa gerek konu, hacim ve içerik bakımından yüksek lisans tezleri ile doktora tezlerini birbirinden ayırmak oldukça güçtür.

Netice olarak bu çalışmada İslam Üniversitesi Hadis Fakültesi'nin lisans, yüksek lisans ve doktora ders müfredatları tanıtılmış ve tezlerine ulaşmak isteyen araştırmacıların işlerini kolaylaştırmak amacıyla tez konuları üç başlık altında gruplandırılmıştır.

⁷³ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md. 15.

⁷⁴ *el-Lâihatü'l-muvahhade*, md. 14. 15. ve 39.

Kaynaklar / References / المصادر

- Ahatlı, Erdinç, “Muhammed b. İshâk b. İbrâhîm es-Serrâc”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/570-571. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Apaydın, H. Yunus. “Şehâbeddin Karâfi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/399. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Bekiroğlu, Harun, “Yazma Eserlerden Kodikoloji’ye: Tahkike Giriş”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/2 (2019), 855-889.
- Delîlu Bernâme’i’l-Bekâlûriyûs fî Külliyyeti’l-Hadîs*, https://iu.edu.sa/site_Page/34566 (Erişim Tarihi: 24.04.2022).
- Delîlü’t-Tâlibi’l-Câmi’î*, https://www.iu.edu.sa/site_Page/21485 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- Delîlü’t-Tâlib fî’d-Dirâsâti’l-‘Ulya*, https://iu.edu.sa/site_page/21485 (Erişim Tarihi: 02.06.2021).
- Delîlü’r-Rasâili’l-İlmiyyeti’l-Münâkaşe fî Külliyyeti’l-Hadîsi’ş-Şerîf*. Medine: İslam Üniversitesi 1441/2020; https://www.iu.edu.sa/site_Page/155299 (Erişim Tarihi: 25.04.2021).
- Göksoy, İsmail Hakkı. “Mahfûz b. Abdillâh et-Termesî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/335-336. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Gündoğdu, Yusuf Bahri. “Suudi Arabistan Eğitim Sistemi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 135-158.
- <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/dosya/ilh/Bultendergi/2017%20mufredat.pdf> (Erişim Tarihi: 04.07.2022).
- <https://iu.edu.sa/index> (Erişim Tarihi: 24.05.2021).
- <https://iu.edu.sa/site/20> (Erişim Tarihi: 27.11.2022).
- <https://iu.edu.sa/site/51> (Erişim Tarihi: 20.04.2021).
- https://iu.edu.sa/site_page/20234 (Erişim Tarihi: 21.04.2021).
- https://iu.edu.sa/site_Page/20251 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- https://iu.edu.sa/site_Page/21840 (Erişim Tarihi: 08.04.2021).
- https://iu.edu.sa/site_Page/21342 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- https://iu.edu.sa/site_Page/22013 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- https://iu.edu.sa/site_Page/22015 (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- https://iu.edu.sa/site_Page/22432 (Erişim Tarihi: 09.04.2021).
- <https://iu.edu.sa/site/26> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- https://iu.edu.sa/site_Page/33812 (Erişim Tarihi: 22.04.2021).
- https://iu.edu.sa/site_Page/34567 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- https://www.iu.edu.sa/site_Page/33681 (Erişim Tarihi: 15.04.2021).
- https://www.iu.edu.sa/site_Page/33685 (Erişim Tarihi: 6.04.2021).
- https://www.iu.edu.sa/site_Page/34410 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- <https://www.stats.gov.sa/ar/page/259> (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- Kandemir, M. Yaşar, “Kemâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/222-224. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

- Kırca, Celal. “İbn Teymiyye Mecdüddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/391. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “es-Süheylî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/30-32. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- el-Lâihatü'l-muvahhade li'd-dirâsâti'l-ulyâ fi'l-câmi'ât*, Basım 1441/2020; https://iu.edu.sa/site_Page/21342 (Erişim Tarihi: 24.04.2022).
- en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye (ed-Duktûra) fi fikhi's-Sünne ve Mesâdiriha* 1442/2021, https://iu.edu.sa/site_Page/165425 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyyeti'l-Âliyye (ed-Duktûra) fi Ulûmi'l-Hadîs* 1441/2020, https://iu.edu.sa/site_Page/165426 (Erişim Tarihi: 24.04.2021).
- en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır) fi fikhi's-Sünne ve Mesâdiriha* 1442/2021, https://iu.edu.sa/site_Page/165425 (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
- en-Neşretu't-Ta'rifîyye li Bernâmeci'l-Âlimiyye (el-Mâcistır) fi Ulûmi'l-Hadîs* 1441/2020, https://iu.edu.sa/site_Page/165426 (Erişim Tarihi: 24.04.2021).
- en-Nizâmu'l-Esâs li'l-Hukm fi'l-Memleketi'l-Arabîyyeti's-Suûdiyye* (Suudi Arabistan Anayasası) 1431/2010, http://hrlibrary.umn.edu/arabic/Saudi_Con.html (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- Sönmez, M. Ali. “Ebû Mûsâ Muhammed b. Ömer el-Medîni”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/192. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.